

ישמח ישראל

המבואר

מאמר מספה"ק ישמח ישראל
על פרשת השבוע
בתוספת ביאור והערות

משפטים

תוכן העניינים

מבוא	ד
ישמח ישראל	ו
הביאור	ט
תמצית המאמר	כ
הוראה למעשה בעבודת ה'	כב
בינת המאמר	כג
אמרות ופנינים יקרים	לב

דברי רבינו ז"ע בענין לימוד דברי תורתו מתוך צוואתו הק'

...הנני מאמין באמונה שלימה כי מאהבת הקב"ה ומחסדו הגדול אשר חושב מחשבות לעזרת כל הנשמות אשר לא ידח ממנו נדח חלילה, ברחמי הרבים סבב כל הסיבה הזאת אשר ישמעו אנשים אשר קטנם עבה ממנתי לקולי, ויבקשו תורה מפי נדכה ונכאה כמוני אשר נפלאות היא בעיני, למען אקיים מצות ושננתם לבניך אלו התלמידים, למען אשר לא ימחה שמי חלילה מישראל, ומדי זכרם בי יזכרוני לטובה למען להעלות משאול תחתיה.

לזאת אבקש ואתחנן בבכי ובתחנונים מעת אוהבי ורעי, אשר מסרתי נפשי עליהם, וכמעט רוב ימי חלדי הייתי משרת להם לעסוק לטובתם בכל האפשרות, זכרו נא לבקש רחמים על הדין נפשא עלובתא, ובכל עת אשר תהיו פנוים מצרכיכם ותעסקו במילי דשמיא, תזכרו נא גם אותי השפל והנדכה, אשר הייתי עמכם בצוואת חדא שנים רבות, לבקש רחמים על נשמת...!

כס"ד

פרשת משפטים תשפ"ה

גליון ריד

שנה ה

התודה והברכה לכל המסייעים בהוצאת השיעור ישלם ה' פעלם ותהי משכורתם שלמה מן השמים

לתשומת לב הלומדים היקרים והנכבדים. שגיאות מי יבין, היות וקונטרסים אלו יוצאים לעת עתה בלחץ של זמן, ואין מספיק שעת הכושר להגיה את הקונטרס כמו שצריך, לכן אנו מודעים בזה שכל הקונטרס אינו מוגה, והוי דן את כל האדם לכף זכות. כמו כן נשמח מאד לקבל הערות והארות לתיקונים הוספות והשמטות וכל המצטרך

על פי הלכה אסור לעיין בגליון בעת אמירת קדיש (מ"ב ס' נו סק"א), בעת חזרת הש"ץ (מ"ב ס' קכד ס"ק יז-יח), בעת קריאת התורה (סימן קמו ס"ב), בעת שעוסק בתפילה או בברכה (מ"ב ס' קצא סק"ה).

לרפואתה ולהחלמתה המהירה והשלמה של האשה מרת שרה גולדא בת רחל לאה בתושה"י.

לתגובות והערות ולכל ענייני הגיליון

03-9146666

פקס: 03-6162226

אימייל: hayismachyisroel@gmail.com

כמו"כ להשתתפות בהוצאות הגיליונות הבאים נא פנו בכתובות הנ"ל.

וכל אשר לרעך

חובת הזהירות באזהרה של 'אל תהי דן יחידי שאין דן יחידי
אלא אחד' – ואיך שייך אזהרה זו לכל אחד ואחד מישראל

מדוע המצוה של 'ואהבת לרעך כמוך' הוא כלל גדול בתורה –
ולמה צוה האריז"ל לאומרו קודם התפילה דוקא

ענין אמירת 'לשם יחוד קוב"ה ושכינתיה בשם כל ישראל' קודם
תורה ותפילה וקיום כל המצוות

כשמשים אדם אל לבו כמה פרשיות שבתורה אשר נצטוינו
בענינים הנוגעים בין אדם לחבירו, מזה יתבונן היטב לחפש עצה
ותחבולה איך לבוא לזה, לאהוב כל אחד מישראל כנפשו,
ולבל למצוא בו חסרונות, כי בנפשו הוא

אדם מועד לעולם בין ער ובין ישן, איך יכול האדם לשמור אשר
כל איבריו לא יוכלו להזיק ולעשות שום דבר הפסד לחבירו ח"ו

איך אפשר לכל אחד מישראל לקיים כל התרי"ג מצוות, והלא
כמה מצוות הם רק לכהנים וללויים, וגם כמה מצוות אשר לאו
כל אדם זוכה שיוכל לקיים אותם

מהו ענין הקבלת של 'נעשה ונשמע' ומדוע אמרו בתחילה נעשה
ורק לאחר דם הברית חזרו ואמרו 'נעשה ונשמע'

מבוא

לשם יחוד קוב"ה ושכינתיה ביחודא שלים בשם כל ישראל

מסמיך לפסוק זה את סוד הגלגולים, והוא מקושי ההבנה מה ענין זה לכאן. [קושיא זו הזכירו רבינו הזקן בפתח מאמרו, אבל לא השלים את ביאורו ורבינו יבארו היטב הדק].

עיקר יסודות דברי רבינו הזקן זי"ע הם בהררי קודש של הרה"ק בעל 'אור המאיר' זי"ע על משנת 'אל תהי'ן יחידי שאין'ן יחידי אלא אחד', ושל דברי הרה"ק הרבי ר' בונם מפשיסחא זי"ע על הכתוב 'משפטי ה' אמת צדקו יחידיו'. מבין שניהם למד רבינו הזקן את משנתו שבפסוק 'ואלה המשפטים אשר תשים לפנים', יש אזהרה לדיין וגם לכל אחד מישראל, שכאשר יבוא לדין ישער בנפשו כי לא את היחיד העומד לפניו הוא דן, רק נפשות רבים מישראל הוא דן, וכן את הענין של 'פדה בשלום נפשי כי רבים היו עמדי' היינו שזכות הרבים שהיה מחובר עמהם הצילו ממות מחמת שלהם לא מגיע אותנו הצער, ורבינו מרחיב לבאר את עומק הדברים.

כאמור מאמר זה הוא אחד ממאמרי היסוד בתורת החסידות בכלל ובתורת ווארקא אלכסנדר

המאמר שלפנינו נכתב בכתב יד קדשו של כ"ק מרן רבינו זי"ע וגם נאמר בשולחנו הטהור בשבת שקלים שנת תרס"ו, ברובו בא רבינו זי"ע במאמרו הק' לבאר את דבריו אביו כ"ק מרן רבינו האדה"ז זי"ע, שאמר בשולחנו הטהור, וכדרכו בקודש היה רבינו הזקן אומר מעט ומכוון הרבה, במעט דבריו היה טומן הרבה יסודות גדולות ואיתנים בדרכי עבודת השי"ת במשנת החסידות בכלל ומשנתם של רבוה"ק מבית פשיסחא - ווארקא זי"ע, משום כך הרחיב רבינו לבאר את עומק דבריו הק' ולהשלים את ביאור הענינים שעדיין לא מובנים כל כך.

מלבד מה שהרחיב רבינו בשוה"ט במאמרו הק' לבאר את דברי אביו, עוד חזר עליהם והוסיף בהם דברים בקודש פנימה לסגל חבורת בני העליה כדרכו בקודש [ראה מה שהבאנו מדבריו בהערה אות כד].

כ"ק מרן רבינו הזקן זי"ע סידר את משנתו הצרופה בביאור הכתוב הראשון בפרשה 'ואלה המשפטים אשר תשים לפנים', ורבו הדקדוקים במקרא זה גם על פי פשוטו וגם על פי תרגומו [כפי שהובא בביאור], וביותר על פי סודו - שהזהר

כמוך אני ה', על ידי זה תגרום להמשיך רחמים רבים ממקור הרחמים, מבחינת אני ה' ולא מלאך ולא שרף, המרומז למקום גבוה מאוד נעלה, מקום שנקרא בלשון המקובלים שאין שם מגע גוי. וזה הוא על פי הרמז 'לפניהם ולא לפני עכו"ם', ותירגם אונקלוס 'די תסדר קדמיהון', היינו לעורר על ידי זה בחינת ימי קדם המרומז לרחמים רבים, כמבואר בספר אוהב ישראל מהה"ק ממעזבוז זי"ע"אמן, וכן יהי רצון.

בפרט, לכן הרחבנו קצת בביאור המאמר ובהערות הנלווים, ברם כל זה אינו אלא כטיפה מן הים, ותן לחכם ויחכם עוד.

באות ב' בפרשה זו מוסיף רבינו לבאר עוד את דברי אביו רבינו הזקן [וזה מוסיף ומחזק את העומק הרב שיש בו] ושם מוסיף רבינו בברכת התורה, ואומר בלשונו הק':

"וכאשר איש מישאל נותן אל לבו דברי התורה, להתבונן בדבריהם ולהגיע עד תכליתם, לבא על ידי זה לאהבה את כלל ישראל, ובאהבת ישראל נתעורר רחמים רבים, וכמו שנאמר ואהבת לרעך

ישמח ישראל

היינו זכות הרבים אשר להם איננו מגיע הצער הזה, וזוהי פלאו נפשי.

ובזה נבוא אל הכתוב זאלה המשפטים אשר תשים לפניהם, זהו אזוהרה לדיון, כשיבא לדיון ישער בנפשו כי לא את היחיד העומד לפניו הוא דן, רק נפשות רבים מישראל הוא דן, וזה זאלה המשפטים אשר תשים לפניהם' היינו לפני הרבים.

וגרתיב ביאור דבריו הקדושים והלימוד אשר יש לכל אדם מזה, דהנה אחר שקבלו על עצמם בשבוע העבר עול תורה ועול מצוות, ולאשר חפץ הקב"ה לזכות את ישראל, ירב להון עיטין לאורייתא אידך ומה יוכלו לשמור מצוותיו וחוקותיו (מכות כג. ז"ה"ק ח"ב פג:), ולאחת עיקר הענה אידך להתפלל ולעשות מצוה מהמצוות כדבעי הוא על ידי אהבת רעים האהובים לאהבם כנפשו ממש, וכמאמר רבי עקיבא (ירושלמי נדרים ט ד, ב"ר כד ז) ואהבת לרעך כמוך (ויקרא יט, יח) הוא כלל גדול בתורה, היינו שהוא כלל התורה, וכמאמר הלל (שבת לא.) מה דעלך סני לחברך לא תעביד ואידך פירושא הוא זיל גמור, היינו שכל המצוות תלויים בזה, וזה הוא העיקר והיסוד.

ולבך אנו אומרים קודם כל תורה ומצוה ותפילה לשם יהוד קוב"ה ושכינתיה בשם כל ישראל (שער דו"ק תיקון ט), היינו שאנו כוללים את עצמינו בכלל ישראל,

[א] ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם (כח), א, ותרגומו ואילין דיניא די תסדר קדמיהון, ובזוה"ק (ח"ב זג.) ואילין דיניא דגלגולא.

וב"ק אאמו"ר זלללה"ה זי"ע דיבר בקדשו על פי דברי אור המאיר (סה"ש ד, יג) על משנתינו (אבות ד, ח) אל תהיה דן יחידי שאין דן יחידי אלא אחד, היינו שכאשר תראה לדון את חברך לכף חובה ח"ו, ולקחת נקם ממנו על גמולו שגמל לך, תפלס מאזני שכלך לדעת כי לא אותו לבדו אתה דן, כי אינך יודע זרעא דעתיד למיפק מניה אולי יהיו טובים, שאין דן יחידי אלא אחד יחיד ומיוחד, אופה ומביט עד סוף כל הדורות, הוא יכול לדון איש פרטי יחידי, ולא אתה, עכלה"ק. וגם אתה צריך לשער בנפשו גדול צער ועגמת נפש קרוביו ואוהביו, אשר יהיה להם מצער, וכמאמר קדוש ה' אדמו"ר מו"ה רבי ישמחה בונם מפרשיסחא זלללה"ה זי"ע, משפטי ה' אמת צדקו יחידיו (תהלים יט, ט), היינו שהקב"ה אינו דן את האדם, עד שיצדיק הדיון יחד לאביו ולאמו ולקרוביו ואוהביו, עכלה"ק. וזוהי פירש אבא מארי ז"ל ויפדו העם את יונתן ולא מת (ש"א יד, מה), היינו שהעם פדו אותו מחמת שלהם לא הגיע עוד צער כזה שיהרג יונתן, וזוהי פדו אותו. וכן פדה בשלום נפשי מקרב לי כי צרבים היו עמדי (תהלים נה, יט),

אזכה נעשה המלוכה בשלימות, וכמבואר בספרים הקדושים (זרע קודש, ברכת המים, אור לשמים פר' וילא ד"ה ויאמר) דעל ידי קבלת אהבת רעים באמת קודם התפילה ניאול ממחשבות זרות ופסולות המפגלים התפילה חליכה, וכפירוש הר' עובדיה ספורנו (תהלים קיט, קכז) ערוב עבדך לטוב אל יעשקוני זדים, היינו ערוב מלשון תערוכת, שתערב אותי ותחברני לטובים, וזכה כל יעשקוני זדים, עיין שם, ושפתים יושק.

ולזאת נסמך פרשת המשפטים, אשר רוב פרשיותיה המה מדברים שבין אדם לחבירו, למען להרבות שלום בין איש לרעהו, וכמבואר בתנחומא (משפטים א) זה שאמר הכתוב (תהלים כט, ז) ועוז מלך משפט אהב אתה כוננת מישרים, עיין שם, שעל ידי המשפטים הישרים הם באים לאהוב איש לרעהו, וכן הוא במדרש רבה פרשה זו (שמו"ד ג, א), עיין שם. וכשמשים אדם אל לבו כמה פרשיות שבתורה אשר נלטינו בענינים הנוגעים בין אדם לחבירו, מזה יתבונן המשכיל הנלצב יקרת ערך דבר הזה, ותפוחי זהב במשכיות כסף דברי התנאים הג"ל שזה הוא עיקר הכל, ויתבונן היטב לחפש ענה ותחבולה איך לבוא לזה, לאהוב כל אחד מישראל כנפשו, ולכל למנוח בו חסרונות, כי בנפשו הוא.

וזה ואלה המשפטים אשר תשים לפנייהם ותירגם אונקלום די 'תסדר קדמיהון', היינו באמת על ידי לימוד התורה הקדושה באמת ובאומה ויראה ברתת ובזיעה, נשמר האדם אשר כל איבריו לא יוכלו להזיק ולעשות דבר הפסד לחבירו ח"ו, דרכיה דרכי נועם וכל נתיבותיה שלום (משלי ג, יז) כתוב (סוכה כב), היינו שעל ידי לימוד התורה הקדושה באמת נעשה האדם אהוב, וכל דרכיו המה נעימים ומתוקים, וכמבואר (תולדות אדם ליקוטים ד"ה שמעתי) בשם הרב הקדוש איש

אלקים רבי מענדלי מרימנוב זללה"ה זי"ע, שאמר שמיים למדו המשנה אדם מועד לעולם (ב"ב טו.) לא הזיק לשום אדם, והיינו כדברינו אלה, ממילא כאשר ילמדו בקדושה ובטהרה סדר נזיקין, לא יעשו בפועל נזיקין, רק כאשר תסדר לפנייהם כמה הלכתא גבירתא ורבותא נפקי מפומא דקוב"ה בענינים האלה, והכל למען הרבות שלום, ושימו לבם להוסיף אהבה זה לזה, למען יהיה להם למשמרת ולקיום לכל המצוות ולכל התורה הקדושה.

וגם על פי דאיתא בספרים הקדושים (שלי"ה הקדמה לתורה שבכתב אות א, שבע מוסר פרק ב, אה"ח שנות לט לב, ועוד) איך אפשר לכל אחד מישראל לקיים כל התרי"ג מצוות, והלא כמה מצוות הם רק לכהנים וללוים, וגם כמה מצוות אשר לאו כל אדם זוכה שיוכל לקיים אותם, כמו פרו ורבו (בראשית א, כח). אכן על ידי אהבת רעים ממש בגופו ונפשו, ממילא כל התרי"ג מצוות הנעשים על ידי כלל ישראל, על שם אחיהם יקראו, על כל אחד ואחד יקרא בשם מקיים כל המצוות, כי כל ישראל המה בחינת קומת אדם הראשון (עי' שמו"ד מ, ג, תנחומא תשא יב), וממש לגוף אחד יחשב, אם אין ביניהם דבר חוצץ לעשות פירוד ביניהם, ומבואר בספרים הקדושים (תקו"ז קלב, ע"ח שער מט פרק ה) ובזוה"ק פרשה זו (ח"ב קו), דלאם ח"ו לא יזכה איש לקיים כל המצוות יאטרך לבא עוד הפעם בגלגול לעולם הזה, אשר לא ישוער גודל ערך עונש הזה רח"ל, מה שאין כן אם אהב את כל ישראל כנפשו ממש, ויטול לגביה בתכלית הביטול, ונפשו כעפר ממש לכל תהיה, אז נחשב לו כאילו קיים כל התרי"ג מצוות, ולזה מרמז גם כן הזוה"ק פרשה זו סוד הגלגול, שכל איש יתן אל לבו לחפש ענה איך ליפטר מעונש הזה רח"ל, ואין ענה רק לאהוב את כל ישראל אהבה עזה

על ידי זה נחשב על כל אחד ואחד כאילו קיים כל התרי"ג מצוות.

ובזה יתורץ הדקדוק מה שלא נאמר לעיל בפרשה זו (כד, א) רק ויען כל העם קול אחד ויאמרו כל הדברים אשר דבר ה' נעשה, וכן בפרשת יתרו כתיב (יע, ח) ויענו כל העם יחדו ויאמרו כל אשר דבר ה' נעשה, ובכאן הוסיפו לומר 'נעשה ונשמע'. ועל פי דברינו אלה יתורץ, שבפרשת יתרו (וגם לעיל בפרשה) כתיב 'כל העם יחדיו', ו'יחדיו' היינו שהיו כולם כאיש אחד בלב אחד, ולכן לא אמרו 'ונשמע', שכן היה אצלם האחדות, וגם לעיל כתיב 'ויענו כל העם קול אחד', היינו שענו כולם כאיש אחד, ולכן לא נאמר לומר 'ונשמע', אבל כאן שלא כתיב 'יחדו', וגם לא 'קול אחד', לכן הנריכו לומר שעל ידי החיבור והאחדות נוכל לומר שנקיים כל התרי"ג מצוות בשלימות, כחפץ הבורא ב"ה. (כתי"ק)

כנפשו ממש, וממילא נחשב כאילו קיים כל התרי"ג מצוות במילואו, ולא יטרוך לבא בגלגול פעם שנית. ואולי נוכל לפרש בדברינו אלה מקראי קודש אשר לפנינו בסוף סדר זה (כד, ז) ויקח ספר הברית ויקרא וגו' ויאמרו כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע, וקדמו עשיה לשמיעה, אשר זה הוא מחוסר הבנה, היאך אפשר בבשר ודם דבר זה, שאינו רק במלאכי מעלה, עושי דברו והדר לשמוע בקול דברו (ההלים קי, כ), וכבר נאמר בזה הרבה בראשונים ואחרונים (שבת פח.). ולדברינו הג"ל הפירוש שאמרו 'כל הדברים' היינו כל התרי"ג מצוות בשלימותן בלי מגרעת 'נעשה', ואיך אפשר לכל אחד לעשות כולם, הלא הרבה מצוות אשר אינם נוהגים אצל כל אחד וכנ"ל, אלא על ידי 'ונשמע', שהוא מלשון (ש"א טו, ד) וישמע שאוב, שפירשו המקובלים (רבינו בחיי וריקאנטי פר' ואחננו) כן פסוק (דברים א, ד) שמע ישראל וגו', היינו על ידי שנחבר עצמינו יחד עם כל עדת ישראל, כאיש אחד בלב אחד,

הביאור

מבוא ותוכן המאמר: עיקר תוכן המאמר הוא לכאור בטוב ובמוטב את עומק העניין של 'אחדות ואהבת רעים' בלשון שאינו משתמע לשתי פנים, ובלשונו הקדוש: "שזה הוא עיקר הכל, ויתבונן היטב להפש עצה ותחבולה אך לבוא לזה, לאהוב כל אחד מישראל כנפשו, ולכל למצוא בו חסרונות, כי כנפשו הוא".

- חובת הזהירות לדיינים ולכל אחד מישראל כשבאים לדון את האדם, שאין דן יחידי אלא יחדיו של עולם.
- פדה משלום נפשי כי ברבים היו עמדי - גודל הזכות שיש לאדם בכח הרבים.
- עומק העניין של 'ואהבת לרעך כמוך', ולמה צוה האריז"ל לקבל על עצמו מצוה זו קודם התפילה.
- ענין אמירת 'לשם יחוד... ביחודא שלים בשם כל ישראל' קודם תורה ותפילה ועשיית המצוות.
- טעם סמיכות פרשת משפטים ל פרשת מתן תורה בכלל ולדיבור האחרון של עשרת הדברות בפרט.
- להתבונן ולחפש עצה ותחבולה איך לאהוב כל אחד מישראל כנפשו, ולכל למצוא בו חסרונות, כי כנפשו הוא
- גודל השפעת קדושת התורה על איבריו של האדם כאשר הוא לומד באמת ביראה ברתת ובזיעה.
- החוט המשולש של אלה המשפטים אשר תשים - אשר תסדר - ודינא דגולגלתא.
- ביאור הכוונה של 'נעשה ונשמע' ואיך יתכן כזאת לעשות דבר שעוד לא שמעו מה ואיך לעשותו.
- מדוע השיבו ישראל בתחילה רק נעשה ולבסוף אמרו נעשה ונשמע.

הפסוק בפתחת הפרשה והדרקוקים שיש בהם.

לאחר שנאמרו עשרת הדברות בהר סיני, הוסיף השי"ת ואמר למשה, **ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם** (כא, א), וכיון שפתח בוא"ו החיבור משמע שזה שייך לפרשה הקודמת ויש להבין מה השייכות?. גם יש להבין למה צריך הכתוב לומר 'אשר תשים לפניהם', שהרי בודאי שהתורה ניתנה לישראל, וגם

למה נאמר 'תשים' ויותר היה ראוי לומר 'תלמדם', ועוד הרי הדינים הם אזהרות לדיין, ואינו נוגע לכל אחד ואחד^א. **ותרגומו** של הכתוב: **ואילן דינא די תסדר קדמיהון**, אלה הם הדינים שתסדר לפניהם, וגם כאן יש להבין מהו הכוונה די 'תסדר קדמיהון'^ב. **ובזוה"ק** (ח"ב צד.) אמרו על פסוק זה: **ואילן דינא דגולגולא**, ואלה הם הדינים של סוד הגלגולים. וצריך להבין איך מרומז זה בפסוק, ומה ענין זה לכאן.

הערות וצייונים

ב. רשיז"ל מפרש בשם המכילתא, שכונת הכתוב לומר שלא יסתפק רק להורות להם הדינים בלי שיבינו את טעמם, אלא יסדר להם הדינים יחד עם טעמיהם ופירושם, כשולחן ערוך ומוכן לאכילה. ורבינו ירש על פי דרכו את פנימיות הכוונה בזה באופן אחר.

א. עיין ברש"י ד"ה ואלה, וד"ה אשר תשים לפניהם, ובד"ה לפניהם, ועיין עוד באור החיים הק' שעמד על דיוקים אלו, ובדברי רבינו עזקן בתוספת הרחבת הביאור של רבינו יתיישבו הכל על נכון.

מפסיד בזה גם את הבנים, ואין אתה יכול לדון רק את האדם לבדו, שאין דן יחידי אלא אחד יחיד ומיוחד, רק הקב"ה שהוא צופה ומביט עד סוף כל הדורות, ויודע מה עתיד לצאת מאדם זה, רק הוא יכול לדון איש פרטי יחידי, ולא אתה, עכלה"ק". וגם" טעם נוסף יש למה 'אל תהי דן יחידי', כי אתה צריך לשער בנפשך את גודל צער ועגמת נפש של כל קרובי ואוהבי, אשר יהיה להם מצער שאתה גורם לו, וכמאמר קדוש ה' אדמו"ר מו"ה רבי שמחה בונים מפרשיסחא זצללה"ה זי"ע על הכתוב, משפטי ה' אמת צדקו יחידו (תהלים יט, ט), ויש להבין מהו 'צדקו יחידו', היינו שהקב"ה מלבד מה שהוא דן את האדם במשפט אמת, הוא דן גם באופן שיהיה 'צדקו יחידו', כי הוא אינו דן את האדם, עד שיצדיק הדין יחד לאביו ולאמו ולכל קרובי ואוהבי, שגם הם ראויים לאותו צער ונזק ח"ו, ואם יש אפילו רק אחד מהם שאינו ראוי לזה, הוא

לכאר כל זה מקדים בכיאר בעל אור המאיר בדברי המשנה 'אל תהי דן יחידי', ובדברי הרר"ב מפשיסחא על הכתוב 'משפטי ה' אמת צדקו יחידו' וכ"ק אאמו"ר זצללה"ה זי"ע דיבר בקדשו לבאר כל זה על פי דברי אור המאיר (שה"ש ד, יג) על משנתנו (אבות ד, ח) אל תהיה דן יחידי שאין דן יחידי אלא אחד", והוא לכאורה מאמר תמוה. והפירוש בזה היינו, שכאשר תרצה לדון את חברך לכף חובה ח"ו, ולקחת נקם ממנו על גמולו שגמל לך, תפלס מאזני שכלך, תיישר את מחשבתך בלי לנטות לצד אחד לבד, כי יש לך לדעת כי כל מה שאתה רוצה להרע לו, לא אותו לבדו אתה דן, כי גם אם נראה בעיניך שצריך לדון אותו לחובה, אבל אינך יודע זרעא דעתיד למיפק מניה מה יהיו הבנים שיצאו ממנו אולי יהיו טובים, וכשאתה דן אותו לחובה וגורם לו עונשים או מיתנה רח"ל, אתה

הערות וציונים

לשונם, ומורא לא יעלה על ראשם שיעזבו כמעיל בשתם. אפילו אם האמת אתם לדון את אשר הרבה לפשוט נגדם, עם כל זה מי יודע בזרעו אחרי, אפשר בנים יולדו להם צדיקים וחכמים, ונמצא מחייבים את ראשם למלכות. ומי לנו גדול ממושה רבינו עליו השלום, בהרגו את המצרי הסכיל עשות ונתחייב גלות, הגם שרבותינו ז"ל (שמו"ר א) נתעוררו ודרשו על פסוק (שמות ב) ויפן כה וכה וירא כי אין איש עתיד לצאת ממנו שיתגייר ולכן הרגו, כאילו אין שום חטא בא על ידי הריגת המצרי, עם כל זה מצונו להאר"י זללה"ה (שער הפסוקים, משפטים), וזה לשונו: 'מושה הרג המצרי קודם זמנו וחטא בזה ונתחייב גלות', כמו שכתוב (שמות כא ג) ושמתו לך מקום אשר ינוס 'שמה' אותיות 'משה', עד כאן לשונו. ולגודל נחיצות לימוד דברי הקדושים והנוראים ע"ש עוד מה שהרחיב בזה, הפך בה והפך בה דכולא בה.

ה. מכאן ולהלן הוא הוספה מכ"ק רבינו הזקן זי"ע בכיאר דברי המשנה על פי דרכו של בעל אור המאיר בתוספת מדברי הרר"ב מפשיסחא זי"ע בזה.

ג. הפירוש הפשוט הוא שהוא אזהרה לדיין שלא ידון את הדין לבדו מחשש שמא יטעה, ורק הקב"ה שהוא יחידו של עולם יכול לדון יחידי שלא שייך בו שיטעה. ולפי"ז מה שאמר התנא אל תהי דן 'יחידי' הכונה על הדיין, שלא ידון יחידי. אבל לדברי האור המאיר הכונה הוא על האדם הנדון, שאי אפשר לדון את האדם יחידי, כי בכל מה שאתה דן אותו, אתה דן גם את כל הנלווים אליו. ועיין עוד להלן בהערה ו-ז, ראה גם בבית המאמר אות א מה שהבאנו בענין זה.

ד. זללה"ק: נראה בכאן בא התנא להעיר לבות בני אדם גם בני איש יחד עשיר ואביון, להוכיח על פניהם אהבת איש לרעהו, לבל יתפרדו איש מאחיו בשנאה הטמונה בלב, כאשר תרבה עתה בעוונות הרבים שכיח זה ביותר. ואם אפשר לו לדון את חבירו לכף חובה אפילו עונש נפש, אינו רואה חובה לעצמו לאשים את נפשו על גנות רוע מדותיו בעשות ככה, ואדרבא שמחת הסכיל זה עושה כאלו אין רואה ואין שומע לומר שפתניו אתנו מי אדון לנו. וכאשר עינינו הרואות רבים הם המתפרצים ולא ידעו עשות נכוחה, ועון השנאה צפונה וטמונה, ודן ידן איש את רעהו בפניו ושלא בפניו בשוט

(תהלים נה, ט), **היינו** אף שהתפללתי להקב"ה ערב ובוקר וצהריים, שיציל אותי מהמלחמה, מכל מקום לא בעבור תפילתי בלבד הצילני ה', רק **זכות הרבים** הועיל לי **אשר להם איננו מגיע הצער הזה**, ובזכות זה של הרבים שהיו עמדו הם הם שפדאו נפשי.

ובזה נבוא אל הכתוב 'ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם', זהו אזהרה לדיין, כשיבא לדין צריך להיות זהיר ביותר בשיקול דעתו, וישער בנפשו כי לא את היחיד לבדו העומד לפניו הוא דן, רק נפשות רבים מישראל הוא דן, וכל מה שיפסוק עליו בדינו נוגע לכל הסובבים אותו, **וזה** הוא כוונת הכתוב **'ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם' היינו** שידע הדיין וישים אל לבו כי הוא דן עתה לפני הרבים.

הערות וצינונים

עליו השבועה כי אין חבין לאדם שלא בפניו. ובדברים אלו פדו העם את יונתן ממיטה לחיים. וע"ש ברד"ק מה שכתב בשם רבי סעדיה גאון. ורבינו מדייק למה צריך לומר ויפדו העם, הרי הזכיר הכתוב בתחילה ויאמר העם אל שאול, וא"כ היה צריך הכתוב לסיים ולומר ויפדו את שאול? לכן מבאר את הרמז בדברי הכתוב 'ויפדו העם' שבעצם זה מה ששאל היה מחובר עם העם באהבתו אליהם ובמסירות נפשו עליהם (כמבואר שם), זה מה שפדה אותו ממות לחיים, כיון שלא מגיע להם הצער.

ט. פסוק נאמר על ידי דוד המלך כאשר ברח מירושלים מפני אבשלום בנו, ונודע לו אז שגם אחיתופל - שהיה אוהבו כלפי חוץ, אף הוא היה בין המורדים נגדו, ועל זה אמר: אני אל אלוקים אקרא, וה' ישיעני. ערב ובוקר וצהריים אשיח ואהמה, וישמע קולי, פדה בשלום נפשי כי ברבים היו עמדי. ועל זה מדייק רבינו הזקן ז"ל ע"ש שהרי בתחילה אמר שהתפלל אל ה' שלש תפילות וישמע קולי ה' וישמעני, וא"כ מדוע חזר שוב ואמר טעם אחר בהצלתו - 'כי ברבים היו עמדי?' ומי ישוב רבינו שאין זה שני דברים אלא דבר אחד, שהוא נותן טעם למה הקשיב ה' בתפילתו והושיעו מצרתו, כי אף שהוא מצד עצמו אינו ראוי לכך, ואמר [בענותנותו] כי הטעם הוא משום 'כי ברבים היו עמדי' - בזכות הרבים, שאין מגיע להם להצטרע בצרתו.

מונע את העונש על האדם, **עכלה"ק**, וכיון שאינך יכול לדון כך את חברך, לפיכך אל תהי דן יחיד¹.

הזכות הגדולה שיש לאדם בכח הרבים.

ובזה פירש אבא מארי זצ"ל את מאמר הכתוב: **'ויפדו העם את יונתן ולא מת'** (ש"א יד, מה)², כי אף שכבר הזכיר את העם בתחילת הכתוב [ויאמר העם אל שאול], חוזר שוב ואומר ויפדו העם, והרמז בזה **היינו שהעם פדו אותו**, כלומר מחמת עצם התחברותו עם העם זכה להיפדות לחיים, **מחמת שלהם לא הגיע עוד צער כזה שיהרג יהונתן**, **ובזה** עצמו **פדו אותו**. וכן פירש על דרך זה את מאמר הכתוב **'פדה בשלום נפשי מקרב לי כי ברבים היו עמדי'**

ו. כלומר, אינך יכול לדון את האדם לבדו, כי אתה דן בזה גם את כל הנלווים אליו, ואף אותם שלא עשו לך מאומה, ודבר זה אין יכול האדם לעשות לבדו, כי גם אם יהיה המשפט שלך אמת, אבל לא יצדקו יחידיו, ואין דן יחיד - שיהיה גם משפט אמת וגם שיצדקו יחידיו - אלא יחידו של עולם - הקב"ה. וע"ע בהערה בסמוך. אלא שעדיין יש להבין מה יועיל לו שאינו דן יחיד אלא בצירוף עוד דיינים, וכי ב"ד של שלושה ויותר יכולים לדמות את עצם להקב"ה ולערך גם משפט אמת וגם שיצדקו יחידיו?, שאלה זו מיישב רבינו להלן בסוף אות ב ע"ש. וע"ע מה שכתב רבינו בפרשת נשא (אות א) ובפרשת קרח (אות א), ועפ"ד שם יתיישב גם הקושיא כאן, ודו"ק.

ז. לפי דברי הר"ב ז"ע יתפרש כוונת התנא 'אל דן יחיד' לשתים פנים, גם על הדיין כפי שהתבאר בהערה לעיל, וגם על הנדון, כלומר, כי יש לך לדעת שאינך דן רק אותו יחיד אלא אתה דן בזה את כל הנלווים אליו, ואתה יכול לגרום צער למי שאינו ראוי לכך.

ח. במלחמת שאול עם הפלשתים השביע שאול את העם שלא יאכלו שום מאכל עד הערב, ויונתן בנו לא היה שם בזמן השבועה ולא ידע מזה כלל, וכשהגיע אל השדה טעם שם מן הדבש אשר על פני השדה... ושאל אמר לו כי מות תמות על זה, ויאמר העם אל שאול, היונתן ימות, וכי איך אפשר לגזור עליו מיתה, הרי לא היה בשעת השבועה וא"כ לא חלה

הקב"ה לזכות את ישראל, שיזכו כולם לקיים את מה שקיבלו עליהם, לכן **יהב להון עיטין לאוריינתא** - נתן להם עצות לתורה, **איך** באיזה אופן ועל ידי מה **יוכלו לשמור** ולקיים את כל מצוותי וחוקותי (מכות כג. זוה"ק ח"ב פב:), **ולזאת עיקר העצה איך להתפלל** בלי מחשבות זרות ופסולות המפגלים את התפילה^א, ושתתקבל תפילתנו לרצון^ב, וכן איך **לעשות מצוה מכל המצוות** בשלמות **כדבעי^ג**, ולבוא על ידם ליחוד ה'^ד. **הוא על ידי אהבת רעים** **האהובים^{טו}**, שיהיו תמיד אהובים לפניו^{טז}, **לאהבם כנפשו ממש^{יז}**, וכמאמר רבי עקיבא (ירושלמי נדרים ט ד, ב"ר כד ז) **ואהבת לרעך כמוך** (ויקרא יט, יח) **הוא כלל גדול בתורה, היינו שענין זה הוא כלל כל התורה^{יח}**, וכמאמר הלל (שבת לא.) **מה דעלך סני לחברך לא תעביד ואידך פירושא הוא זיל גמור**,

ויען כי רבינו הזקן זי"ע קיצר מאד בדבריו הקדושים ולא הרחיב לבאר וליישב את כל הדקדוקים דלעיל בפסוק זה, ולכן בא רבינו אחריו **להרחיב ביאור** בדבריו הקדושים.

בתחילה מבאר למה 'אהבת רעים היא עיקר ויסוד כל התורה כולה, הן בחלק המעשה והן בחלק פנימיות המצוות.

ונרחיב ביאור דבריו הקדושים בהבנת עומק רמזי הכתוב, וישוב הדקדוקים. וגם **הלימוד אשר יש לכל אדם מזה**, אף שהכתוב מדבר בעיקר על ציווי הדיינים, מ"מ הרי כל התורה שיק גם לכל ישראל. **דהנה אחר שקבלו בני ישראל על עצמם** במעמד הר סיני שקראנו בפרשה **בשבע העבר**, על ידי אמירת 'נעשה ונשמע' **עול תורה ועול מצוות, ולאשר חפץ**

הערות וצייונים

פסח אות פה שם מבואר שאי אפשר לבוא למדרגות אלו אלא על ידי אהבת רעים, ע"ש היטב בטעם הדבר.

יד. כפי שהאריך זה רבינו במאמריו לשבועות אות יד. ובמאמרי פסח אות כו, הובא חלק ממנו להלן בהערה יט.

טו. כן כתב האור החיים הקדוש בפרשת פקודי (לט, לב) שאי אפשר להגיע לשלימות קיום התורה אלא באמצעות אהבת רעים, אלא שהוא כתב כן בעיקר בחלק הנוגע למעשה של קיום המצוות, ובספרי החסידות [ובכללם במאמרו של רבינו כאן] מבארים שזה נוגע גם לפנימיות המצוות, שרק עי"ז אפשר לקיימם באהבה ויראה בשלימות הראוי, שהרי לכל אחד ואחד יש את המעלה והמדה טובה שלו, ועל ידי שמתכללים כולם כאחד, משלימים זה את זה, וזו נעשית התורה והתפילה בתכלית השלימות, וע"ע להלן בהערה כו, ובהערה לא.

טז. עיין בהערה להלן אות יט.

יז. עיין בספר החינוך מצוה רמ"א, רמ"ג, רל"ח ביאור היטב בעומק הענין בזה, וגם בחלק הנוגע הלכה למעשה בזה. ועיין מה שכתב רבינו ב"ר"ח אדר אות א בביאור ענין 'כנפשו ממש', ועיין להלן בהערה כד.

י. הטעם שהפריד רבינו את ענין מצות אהבת רעים כהכנה לתפילה וגם לכל המצוות ולא כללם יחד הוא ענין עמוק, וקצת מזה נתבאר להלן בהערות כג-כה. [ועיין משי"כ האלשיך הק' בפ' קדושים עה"כ 'ואהבת לרעך כמוך' שאם יש אחדות בכלל ישראל מתייחד בזה השם הוי"ה למעלה, ועל ידי כן יורדים השפעות טובות לעולם הזה ע"ש באורך].

יא. על פי דברי רבינו במאמרו כאן להלן בסמוך בשם הספרים הקדושים.

יב. על פי דברי רבינו בפרשת נח אותה, ר"ח אדר אות א ועוד.

יג. בפרשת כי תצא אות ד כותב רבינו: מכל משמר נצור לך וכו', היינו מכל שמירת האירבים נצור לך, שעיקר הוא לב טהור. כי ממנו תוצאות חיים, היינו כאשר עושה המצוה בטהרת הלב ובדעת השלימות, הוא משיפע חיות דקדושה להמצוה, ופרכת לעילא וכונדע, אבל כאשר עושה המצוה בלי השכל ודעת המצוה, הוא בלי חיות, ולא יראה אור למעלה... והעיקר לצעוק ולהתפלל על טהרת הלב, שיכסוף נפשו לעבודת ה', ולבו ובשרו ירננו אל אל חי. וזהו מאמר הכתוב (איכה ב, יח) **צעק לבם אל ה', שצועקים אל ה' על הלב, ר"ל שיברא להם לב טהור, ורוח נכון יחדש בקרבם, לעבדו באמת ובלב שלם.** וע"ע בפ' שופטים אות ד ד"ה וסיים. ובמאמרי

(שער רוח"ק תיקון ט), כי זהו עצה היעוצה לקיים המצוה, אף מי שאינו בגדר שיוכל לקיים המצוה בשלמות^{כא}, היינו שאנו כוללים את עצמינו בכלל ישראל, ובזה נעשה המצוה בשלימות, כי בהכלל יש שיעודעים לכוון וליחד כל היחודים כראוי וכיאות ולעשות המצוה כתיקונה^{כב}. וכמבואר בספרים הקדושים (זרע קודש, בארת המים, אור לשמים פר' וירא ד"ה ויאמר) **דעל ידי קבלת מצוות אהבת רעים באמת קודם התפילה**^{כג} לאהוב כל אחד מ ישראל כנפשו ממש^{כד}, על ידי זה ניצול ממחשבות זרות ופסולות

[כל מה ששנוא עליך אל תעשה לחברך, ושאר כל התורה הם פירוש לזה, לך ולמד אותם], והפירוש בזה היינו, שכל עיקרם וענינם של המצוות תלויים בענין זה של אהבת רעים^ט, וזה הוא העיקר והיסוד של כל התורה כולה^ק.

על פי זה מבאר את ענין וטעם אמירת לשם יהוד קודם כל תורה ומצוה ותפילה

ולכן אנו אומרים קודם כל תורה ומצוה ותפילה לשם יהוד קוב"ה ושכינתה 'בשם כל ישראל'

הערות וציגונים

הערה כו. כג. כן הוא מדברי האריז"ל לקבל על עצמו קודם התפילה מצות עשה של 'ואהבת לרעך כמוך', ומהרח"ו ז"ל מביא בשער הכולל (דף א) **ומאד הזהירני מורי ז"ל בענין אהבת חברים שלנו...** והובא כן גם להלכה במגן אברהם או"ח סימן מו סק"א ובשו"ע הרב שם, והמחצית השקל על המג"א מבאר את הענין בזה: כי אם יש פירוד לבבות הרי זה גורם שאין התאחדות בנפשותיהם של ישראל למעלה, אבל אם כל אחד מקבל על עצמו מ"ע של ואהבת לרעך כמוך, ועי"ז מתאחדים גופותיהן למטה, וזה גורם להתאחדות ודבקות בנפשותיהם למעלה.

ועיין בליקוטי תורה לבעל התניא (שה"ש ב) כתב: שהחרד לדבד ה' מאד מאד יהיה בזה, שלא להיפרד מחברו כלל אפילו בלבו ומחשבתו. רק להיות תמיד באהבה ואחדות עם כל ישראל ממש, כדי שהקומה הרוחנית של כללות נשמת ישראל תהיה בשלימות בלי שום פגם וחסרון. וזה סוד הכתוב ואהבת לרעך כמוך אה' כמוך - כגופך, כמו שהגוף צריך להיות שלם בתכלית השלימות בלי שום חסרון ופגם כל שהוא, כן ואלפי אלפים רבבות יותר מזה צריכים להיות כל אחד ואחד מ ישראל באהבה ואחדות גמור כדי שתהיה כללות הנשמות בקומה שלמה, ורק אז כביכול - אני ה' בתכלית השלימות, כי כל פירוד קטן כל שהוא בין כללות הנשמות, הוא פירוד באחדות ה' ח"ו וע"ע בתניא פרק לב.

כד. בליל שבת שקלים תרס"ו כאשר חזר רבינו על דברי אביו בקודש פנימה, הוסיף בענין זה ביאור עמוק (מש"י שקלים ד"ה אמר): ולזאת צייתת אסתר 'ואל תאכלו ואל תשתו

יח. עיין היטב מה שכתב רבינו בפרשת ויקרא אות ג מד"ה וזה הוא עד ד"ה וכמו כן. וע"ע בהערה בסמוך.

יט. במאמריו לפסח אות כו כותב רבינו: כי עיקרן של המצוות הוא למען לבוא ליחוד ה' ולזכרו תמיד, ולבל לשכוח אפילו רגע אחת, כאשר נמנה בספר החינוך (בהקדמה) למצוות עשה תמידית בלי הפסק, וטעם המצוה, נועם עריבות ידידות מתיקות הרגשת קרבת אור פני מלך חיים, בל ישכח מלוח לבו ולא ימוש מזכרונו. וזה הוא מאמר חז"ל (אבות ד, ב) ששכר מצוה מצוה, היינו עיקר השכר הוא לזכור בהמצוה תמיד, וזכרון הזה בעצמו הוא גם כן מצוה... ולרב עיקר הסגולה להשיות טעם וזכרון המצוה הוא על ידי אהבת רעים ודיבוק חברים... ואוהביו ורעיו ימצאו חן בעיניו, לבל לבקש לעצמו בכל יום ובכל עת ושעה חברים חדשים, ישאר בלבו ומוחו טעם וזכרון המצוה, וכתשובת הלל להגר...

כ. לעיל בסוף פרשת יתרו כותב רבינו (אח"ת ב) בשם אביו רבינו זקן זי"ע בלשונו הק': **כ"ק אאמו"ד** זצלה"ה זי"ע דיבר בקדשו פירוש המקרא קודש על דרך מאמר חז"ל שאמר הלל להגר מה דעלך סני לחברך לא תעביד, ואהבת לרעך כמוך הוא כלל גדול בתורה, שזה הוא עיקר התורה. וזה הוא פירוש הפסוק כאן, שכל עשרת הדברות תלויים, העיקר שיהיה בן אהבה לכל ישראל, וכל אחד יהיה רעך וחברך. היינו שעל ידי הנכעה וביטול זכים להכתיר להקב"ה במדות כתר, והתיבות האלו הם משלימים לתר"ך עמודי אור המזכרים בספרים הקדושים. וע"ע להלן הערה כו.

כא. לשון רבינו במאמרי פסח אות נז.

כב. גם זה מלשון רבינו שם. ועיין לעיל הערה טו ולהלן

לראש מבאר למה פתח הכתוב 'ואלה' בוי"ו החיבור שזה מורה על ענין סמיכות הפרשיות.

ולזאת נסמך פרשת המשפטים לפרשה של מתן תורה, אשר רוב פרשיותיה של פרשת משפטים המה מדברים שבין אדם לחבירו, ותכלית מצוות אלו היא למען להרבות שלום בין איש לרעהו, וכמבואר במדרש תנחומא (משפטים א) על הכתוב 'ואלה המשפטים', זה שאמר הכתוב (תהלים ט, ז) ועוז מלך משפט אהב אתה כוננת מישרים, אתה כוננת ישרות לאוהביך, עיין שם^{כז}, שעל

המפגלים התפילה חלילה^{כח}, וכבר נמצא ענין זה בדברי הראשונים ז"ל, כפירוש הר' עובדיה ספורנו (תהלים קיט, קכב) 'ערוב עבדך לטוב אל יעשקוני זדים', היינו 'ערוב' הוא מלשון תערובת, שתערב אותי ותחברני לטובים, ובזה בל יעשקוני זדים - לא יגזלו ממנו החיצונים והקליפות את תורתו ותפילתו^{כט}, עיין שם שכתב וז"ל: גם אם איני ראוי לזה, ערבני עם צדיקי הדור, ואזכה עמהם לקיבוץ גלויות, ושפתים יושק.

מכאן והלאה מתחיל ליישב את כל הרקדוקים דלעיל בפסוק ואלה המשפטים וגו', ותחילה

הערת וציונים

אבר שחסר או נפגם שם החלק של אותו נשמה שנפרד או שנפגם רח"ל.

ומעתה יובן מאד איך שייך פסוק זה לתפילה, שהרי כל ענינה של התפילה הוא דביקות בהש"ת, אבל החומר שהוא הגשם מפסיק הדביקות, ולכן חייב להתגבר ולהתעלות על הגשם כדי שיוכל לידבק בקונו. וכיון שכל הפירוד לבבות בא רק מצד הגשם ולא מצד הנשמה, לכן צריך לקבל על עצמו קודם התפלה מצות ואהבת לרעך כמוך, היינו להתעלות מעל החומר והגשם, ולהתחבר נשמתו וכללות נשמת ישראל, ואז יזכה בתפלתו להתדבק בהקב"ה, וממילא תעשה תפילתו פירות, כמו שאמרו חז"ל "תפלת צבור אינה נמאסת" תפלה של אגודת ישראל שמחזרים יחד בהכלל אינה נמאסת, כיון שתפילה זו מביאה לדבקות בהקב"ה וזהו עיקר המכוון בתפילה. ולכן תפלה זו עושה פירות ומתקבלת למעלה לרחמים ולחיון.

כו. כעין זה איתא בפרי הארץ (מכתב ל) מהרה"ק רבי אברהם מקאליסק ז"ע לפרש אמרו ז"ל (שבועות לט.) «כל ישראל ערבים זה לזה», שהוא מלשון תערובת, שמעלות כל ישראל מתערבים זע"ז, וכל אחד בא אל שלימותו הראוי בקיום התורה כולה על ידי חברו, ולכן נצטוו על מצות 'אהבת לרעך כמוך'. ע"ש היטב בדבריו הנוראים, וגם בעצתו אמונה איך זוכים למדרגה זו.

כז. זה לשון המדרש: ועוז מלך משפט אהב אתה כוננת מישרים. אתה כוננת ישרות לאוהביך, שעל ידי המשפטים שנתת להם הם עושים מריבה זה עם זה, ובאים לידי משפט

שלושת ימים לילה ויום' כדי להחליש החומר ולהתגלות הצורה להיות לבם יותר ברשותם לבוא לאהבה וריעות ביחד, כלומר הבקשה שביקשה אסתר 'וצומו עלי' שלא יחשבו ולא תפללו על עצמם כלל, היא מדרגה גדולה ביותר שבשיל כך צריכים לצום שלושת ימים לילה ויום, כי לולא זאת חומר הגוף לא יסכים לזה, והבן עד היכן הדברים מגיעים, ועיין מה שכתב רבינו בפורים אות ה למה נקרא המגילה בשם מגילת אסתר, בגלל הבקשה הזו של 'וצומו עלי' שבזה גילתה אסתר את הכוח הגדול הטמון בישראל, שיכולים כולם לבוא למדרגה גדולה כזו.

כח. ובהעמיק יותר בדבר הצורך של אחדות ואהבת ישראל קודם התפילה, ושלא יהיה קבלת המצוה של ואהבת לרעך דביבורים בעלמא מן השפה ולחוץ, וגם להבין היטב הדק שהרי מ"ע של ואהבת לרעך הוא מצוה תמידית שנוהגת כל היום כולו ובכל זמן ובכל מקום. ולא רק בשעת התפלה, ואם האר"ז תיקנה לומר קודם התפלה דוקא, הרי שמצוה זו יש לה קשר מיוחד עם התפלה, ולא זו בלבד אלא היא גם ההקדמה לתפילה, ובלעדיה לא תכון התפלה כראוי, וכל זה צריך ביאור היטב. ובישמח ישראל המבואר לפרשת משפטים שקלים תשפ"א בהערה יט הארכנו בזה ע"ש, ונביא רק את תמצית הדברים: שכאשר האדם מחובר עם נשמתו, אז הוא יודע שמצד כללות הנשמות כל ישראל יחד בלי שום יוצא מהכלל הם כולם כאחד קומה שלמה כגוף אחד, וכל פירוד שבלב ומחלוקת ח"ו, הוא פירוד וחסרון במקור ואחדותם של כל הנשמות, שהקומה שלמה נעשית עתה כמחוסר

רעים זה הוא עיקר הכלב^ל, ויתבונן היטב לחפש עצה ותחבולה איך לבוא לזה, לאהוב כל אחד מישראל כנפשו והוא על ידי לימוד התורה כראוי כפי שיתבאר בסמוך^{לג}, ולהזהר עד מאוד לבל למצוא בו חסרונות, כי בנפשו הוא^{לד}.

רבינו מכבד את כוונת הכ' 'אשר תשים לפניהם' ואת דברי התרגום בזה, וכביאורו נותן גם את עצה נאמנה איך לזכות לאהבת רעים.

וזה הוא כוונת הכתוב 'ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם' שהוא לכאורה מיותר, וגם להבין

הערות וציגונים

ברגשי לבבו. והא בלא הא לא סגי, וכפי שמביא להלן מהרמ"מ מרימנוב זי"ע, וע"ש בהערה לח.

לא. עיין לעיל בהערה טו בענין המצוה של אהבת רעים בנגלה ובנסתר. ועל כן מביא רבינו כאן את הכתוב תפוחי זהב וגו', והוא על פי מה שכתב רבינו בחיי בפרשת בא (שמות יג, א) בפירוש כתוב זה, וז"ל: כל דברי התורה יש בהם נגלה ונסתר, הנגלה הוא פשטי המצוות, והנסתר הוא הפנימי שבתוכו, שאין דעת ההמון ראוי לו, וכן אמר דוד עליו השלום 'אחת דבר אלהים שטים זו שמעתי', כי הדבור אחד ויש בו שתי משמעויות, וכן אמר שלמה 'תפוחי זהב במשכיות כסף', המשיל הנגלה לכסף, והפנימי לזהב, שהוא נסתר בתוך הכסף ומעולה יותר ממנו. והנה זה באור 'ידבר ה' אל משה לאמר' ברוב מקומות התורה, וידבר ה' אל משה הוא פשט המצוה, לאמר שילגה לו הנסתר שבה.

לב. כפי שנתבאר בארוכה לעיל בהערות כג-כו.

לג. וע"ש מה שכתבנו בהערה לה עוד עצה נאמנה שנותן רבינו בזה. ועיין לעיל הערה כו בעצתו של פרי הארץ. וע"ע בבית המאמר אות ב מה שהבאנו מהשלה"ק והאלישיך הק' בזה.

לד. יש לפרש כפשוטו ועל פי הנתבאר עד כה, שענין אהבת רעים נוגע לשלימותו ותיקון נפשו, בקיום כל המצוות והתפילות בשלימות המעשה ובפנימיות המחשבה. וכפי שיבאר רבינו עוד בסמוך שלא יצטרך ח"ו להתלגלג עוד פעם כדי להשלים את תיקונו השלם. ויש לפרש עוד שרבינו

ידי המשפטים הישרים הם באים לאהוב איש לרעהו, כפי שהיה במעשה של המדרש עם שני החמדין^{כח}, וכן הוא במדרש רבה פרשה זו (שמו"ד ל, א), עיין שם^{כט}. וכשמישים אדם אל לבו כמה פרשיות שבתורה יש אשר נצטוונו בהם להזהר מאד בענינים הנוגעים בין אדם לחבירו וכל דיני תשלומי נזיקין, מזה יתבונן המשכיל הנלבב^ל עד כמה גדול יקרת ערך דבר הזה של אהבת רעים, ותפוחי זהב במשכיות כסף כל מה שרמזו דברי התנאים הנ"ל הן במעשה הנגלה של המצוות והן בפנימיות הענין של המצוה^{לא}, כיון שענין אהבת

והם עושים שלום. מהו 'אתה כוננת מישרים', אמר רבי אלכסננדי, שני חמרים מהלכין בדרך שונאין זה לזה, רבץ לאחד מהן חמורו, חברו עובר ורואהו שרבץ תחת משאו, אמר, לא כתיב בתורה כי תראה חמור שנאץ וגו' עזוב תעזוב מה עשה חזר וטען ומלוהו, התחיל מסיח עמו, עזב קמעא מכאן, העלה מכאן, ערוק מכאן עד שיטען עמו, נמצאו עושיין שלום ביניהם. וחברו אומר, לא הייתי סבור שהוא שונאי, ראה איך ריחם עלי כשראה אותו ואת חמורו בדוחק, מתוך כך נכנסו לפונדק, אכלו ושתו ביחד ונתאהבו זה לזה. הוי אתה כוננת מישרים משפט וצדקה.

כח. כמובא בהערה לדלעיל בסמוך.

כט. זה לשון המדרש: 'ועוז מלך משפט אהב אתה כוננת מישרים'. אתה כוננת ישרות לאוהביך, [למה הזכיר מישרים בתוך המשפט] שעל ידי המשפטים שנתת להם [בעת אשר] הם עושים מריבה זה עם זה, ובאים [אל הדיין] לידי משפט, והם עושים שלום [ביניהם], וכך עומד היושר שוב על כנו, שלא יעשקו עוד זה את זה. ונראה דמשום כך הוסיף רבינו את דברי המדרש רבה, כי המדרש תנחומא אומר שהם מתייסיים על העבר ונעשים אוהבים. והמד"ר אומר שמתפיסיים ומקבלים על עצמם על העתיד שלא יעשקו עוד זה את זה. הצד השווה שבהם ששני המדרשים אומרים שהישרות ותיקון המדות שלהם על ידי התורה הק' כפי שהארץ בזה רבינו להלן בפרשה אות ב.

ל. כלומר שלא די בהארת השכל אלא צריך להכניסו גם

למדו המשנה אדם מועד לעולם (ב"ק כו.) לא הזיק לשום אדם, והיינו כדברינו אלה שהתורה הק' מביאה לאדם את שלמות ותיקון נפשו ומדותיו שלא יזיק כלום לחברו, ולכן אמר הקב"ה למשה שישים את המשפטים האלה לפני ישראל [אף שהם דינים השייכים לדיינים], כי מריבוי הדינים יבינו ממילא כי כאשר ילמדו בקדושה ובטהרה סדר נזיקין^ל, יזכו לתקן את מדותם, ועל ידי זה יהיו נשמר איברייהם ולא יעשו בפועל נזיקין אחד לחברו^{לח}, והתרגום שתירגם 'די תסדר קדמיהון', בא לומר בזה, באיזה אופן צריך שישימו את המשפטים לפנייהם, שהוא על ידי שיסדר לפנייהם היטב את כל הדברים^{לט}, כי רק כאשר תסדר לפנייהם את כל המשפטים והדינים ויראו כמה הלכתא גבירתא ורבוותא נפקי

מה שתירגם אונקלוס די 'תסדר קדמיהון', וכוננת הענין בזה היינו, כי באמת על ידי לימוד התורה הקדושה באמת^{לה} ובאימה ויראה ברתת ובזיעה^{לו}, זוכה לתקן את מדותיו ולהיות נשמר האדם אשר כל איבריו לא יוכלו להזיק ולעשות דבר הפסד לחבירו ח"ו, כי מה שנאמר דרכי דרכי נועם וכל נתיבותיה שלום (משלי ג, יז) כתוב על התורה (סוכה לב.), וכוננת הכתוב היינו לומר, שעל ידי לימוד התורה הקדושה באמת נעשה מדותיו של האדם מתוקנות וישרות, ולכן הוא אהוב על הבריות [וממילא גם אהוב על המקום], וכל דרכיו המה נעימים ומתוקים, וכמובא (תולדות אדם ליקוטים ד"ה שמעתי) בשם הרב הקדוש איש אלקיים רבי מענדלי מרימנוב זצללה"ה זי"ע, שאמר שמיים

הערות וצייונים

כרמז בזה למה שכתבו בספרים הק' (עיין במאור עינים פ' חוקת דיבור ב) כי לפי מה שהוא נפש האדם כך הוא רואה ודן גם את חברו אם לטוב ואם למוטב, ואכמ"ל.

לה. בלימוד התורה לשמה, כמבואר באריכות בדברי רבינו בפרשת תרומה אות ב ועל פי דברי הב"ח בסימן מז ע"ש.

לו. במאמר ר"ח סיון אות א מבאר רבינו שעל ידי זכירת מעמד הר סיני בכל יום קודם הלימוד זוכים ללמוד באופן זה, ע"ש.

לז. במאורן של ישראל פ' משפטים אות ב כתב רבינו על דברי חז"ל «הרוצה שיחכים יעסוק בדיני ממונות», בלשונו הקדוש: כלומר לתקן חכמה, אפילו אם הוא עוסק בדיני ממונות נעשה התיקון, ותיפח רוחם של האומרים שאין יכולים לבוא לדבקות השי"ת על ידי שעוסקים בשור שנגח את הפרה וכדומה, כי שקר יפצה פיהם, דהרי הם לומדים דעת הקב"ה, באם היה כך וכך מה דעתו של הקב"ה בזה, נמצא שהם דבוקים בדעתו של הקב"ה בזה, וזהו הרמז 'הרוצה שיחכים' לתקן חכמה, אפילו 'עסוק בדיני ממונות' זוכה להתיקון. וזה חכמת אדם תאיר פניו, כאשר מתקנים החכמה זוכים להארת פנים.

כותב רבינו שהוא על ידי תפילה, וז"ל: ק: (ב"ק ל.) האי מאן דבעי למהוי חסידא, יקיים מילי דנזיקין. ועל פי פשוטו יפלא לכאורה, הלא זה הוא עיקרי דינים, ולא מדת חסידות. אולי הפירוש הוא, שבנזיקין הדין הוא אדם מועד לעולם בין ער ובין ישן וכו', אבל בכל מילי שאני לן בין שוגג למזיד ובין אונס לרצון ובין מתכוון לאינו מתכוון... אבל מאן דבעי למהוי חסידא, יקיים בכל האיסורים ובשבת ויום טוב מילי דנזיקין, היינו לשמור את עצמו אף מדברים הנעשים שלא בכונה, ולעשות תשובה על הדברים הנעשים אף שלא בכונה כלל. ובאמת כאשר ישמור אדם את עצמו, ומבקש רחמים מהשי"ת שיהיה בעזרו לשמרו מכל דננדוד חטא, יעזור לו השי"ת שלא יבא על ידי שום חטא, וכמו ששמעתי, וכן כתוב בספר מהרב הקדוש מאוסטראווע שהרב הצדיק הרבי רבי מענדלי מרימנוב מעת שלמד המשנה אדם מועד לעולם, לא נתגלגל על ידו שום נזק ח"ו, רק הכל היה טוב. ובאמת במה שכתב רבינו 'שישמור עצמו ויתפלל' משמע דתרוייהו צריכא, גם שישמור עצמו על ידי לימוד התורה, וגם שיתפלל, והא בלא הא לא סגי, וכענין מה שאמרנו בגמ' מה יעשה אדם ויחכם, ואכמ"ל.

לט. וכפירוש רש"י: כשולחן ערוך וכו',

לה. כאן כותב רבינו שהעצה לבוא למדרגה זו הוא על ידי לימוד התורה בקדושה ובטהרה, ובליקוטים על הש"ס

ואחד שיש לו אהבת רעים יקרא בשם מקיים כל המצות, כי כל ישראל המה בחינת קומת אדם הראשון (ע"י שמור"ד מ, ג. תנחומא תשא יב), וממש לגוף אחד יחשב, אם אין ביניהם דבר חוצץ לעשות פירוד ביניהם^{מב}, ומבואר בספרים הקדושים (תיקון"ז קלב. ע"ח שער מט פרק ה) ובזוה"ק פרשה זו (ח"ב קו). דכל אחד יש לו רמ"ח איברים ושס"ה גידים רוחניים, וכנגדם יש לו זאת גם באיברים וגידים גשמיים, ובאמצעות רמ"ח מצוות עשה ושס"ה מצוות לא תעשה, הוא מאיר ומחיה את האיברים הפנימיים, ונותן להם קיום וחיותת לעולם הבא - עולם הנצח^{מג}. ולכן אם ח"ו לא יזכה איש לקיים את כל המצוות יצטרך לבא עוד הפעם בגלגול לעולם הזה, אשר לא ישוער גודל ערך עונש הזה רח"ל^{מד}, מה שאין כן אם אוהב את כל אחד מישראל כנפשו ממש, ובטל לגביה בתכלית הביטול, ונפשו כעפר ממש לכל תהיה, אז נחשב לו כאילו קיים כל התרי"ג מצוות, ולזה מרמז גם כן הזוה"ק בפרשה זו את סוד הגלגול, כדי שכל איש יתן אל לבו לחפש עצה איך ליפטר מעונש הזה רח"ל, ואין עצה רק לאהוב את כל ישראל אהבה עזה כנפשו ממש, וממילא

מפומא דקוב"ה [כמה הלכות גדולות ורבות יצאו מפי הקב"ה] בענינים האלה של דיני נזיקין, והכל עשה ה' למען הרבות שלום בין אדם לחברו, הנה מזה ישימו לבם^{מז} עד כמה הם צריכים להשתדל להוסיף אהבה זה לזה, למען יהיה להם למשמרת ולקיום לכל המצוות ולכל התורה הקדושה^{מא}.

מוסיף לבאר עוד תועלת גדולה שיש באהבת רעים לתיקון ושלמות נפשו של האדם, ולפ"ז יבאר מה שהסמיך הזוה"ק בתחילת הפרשה את סוד הגלגלים.

וגם עוד תועלת גדולה לתיקון נפשם יהיה להם בכח אהבת רעים, על פי דאיתא בספרים הקדושים (של"ה הקדמה לתורה שבכתב אות א, שבת מוסר פרק ל, אוה"ח שמוות לב ט, ועוד) שהקשו, איך אפשר לכל אחד מישראל לקיים כל התרי"ג מצוות, והלא כמה מצוות הם רק לכהנים וללוים, וגם כמה מצוות אשר לאו כל אדם זוכה שיוכל לקיים אותם, כמו פרו ורבו (בראשית א, כח). אכן על ידי אהבת רעים ממש בגופו ונפשו, ממילא כל התרי"ג מצוות הנעשים על ידי כלל ישראל, על שם אחיהם יקראו, על שמו של כל אחד

הערות וצייונים

הרבה מקומות
מד. וכבר אמרו צדיקי קמאי, שעדיף לשבת בגיהנום כמה שנים רח"ל מאשר לרדת שוב לעולם הזה אפילו לזמן מועט, הרחמן הוא יצילנו מזה ומזה, ורבינו מבאר מה העצה לזה. ומילתא אגב אורחא קמ"ל רבינו, שאף אם אמנם קשה ענשם של מדות - וקשה מאד לעבור על מדותיו ולהרבות באהבת רעים, ומה גם לאוהבם כנפשו ממש [עיין הערה להלן אות מז], אבל הרבה יותר קשה מזה הוא להצטרך לבוא שוב בגלגול לעולם הזה, ואין עצה אחרת לזה מלבד הרבות אהבת רעים.

מ. עיין בהערה לעיל אות ל שלא די להשיג דבר זה במח בלבד, אלא צריך להשיבו גם לתוך לבו, ע"ש.

מא. וכפי שכבר נתבאר לעיל בהערות [בעיקר יג, יט, כו] עומק כוונת רבינו בזה. וביתר ותוספת ביאור עיין במאורן של ישראל במאמרו ל"ב סיון אות א מה שדיבר רבינו באריכות לפני האברכים על ענין דרך ארץ קדמה לתורה, כאשר נכנסו אז לפניו לשמוע דבר ה'.

מב. כפי שנתבאר באריכות לעיל בהערות כג-כה.

מג. כל זה על פי דברי רבינו בפרשת לך סוף אות ב, ובעוד

לידיעה ואמונה זו בלי אחדות ואהבת רעים, וכן הוא ענין 'ונשמע' כלומר, נעשה את כל מצוות התורה, ואף מה שלא שייך לנו בפועל, כנל, ואיך נעשה אותם, על ידי 'ונשמע', היינו על ידי שנחבר עצמנו יחד עם כל עדת ישראל, כאיש אחד בלב אחד, על ידי זה נחשב על כל אחד ואחד כאילו קיים כל התרי"ג מצוות.

ומיישב עוד תמיהה רבה, מדוע בשני פעמים הראשונות נאמר שהשיבו ישראל רק בלשון 'נעשה', ואילו בפעם השלישית, כאשר הכיח להם את ספר הברית, נאמר שהשיבו בלשון 'נעשה ונשמע'

ובזה יתורץ הדקדוק מה שלא נאמר לעיל בפרשה זו (כד, א) רק ויען כל העם קול אחד ויאמרו כל הדברים אשר דבר ה' נעשה, וכן בפרשת יתרו כתיב (יט, ה) ויענו כל העם יחדו ויאמרו כל אשר דבר ה' נעשה, ובשני מקומות אלו לא הזכירו כלל את ענין של 'ונשמע', ובכאן הוסיפו לומר 'נעשה ונשמע'. ועל פי דברינו אלה יתורץ, שבפרשת יתרו (וגם לעיל בפרשה) כתיב 'כל העם יחדיו, ויחדיו' היינו שהיו כולם כאיש אחד בלב אחד, ולכן לא אמרו 'ונשמע', שכן היה אצלם האחדות, וגם לעיל כתיב 'וענו כל העם קול אחד', היינו שענו כולם כאיש אחד, ולכן לא נצרך לומר 'ונשמע',

נחשב כאילו קיים כל התרי"ג מצוות במילואן, ולא יצטרך לבא בגלגול פעם שנית.

על פי כל האמור יבאר עוד את ענין קבלת התורה 'נעשה ונשמע' – איך יתכן זאת לעשות בפועל מה שעדיין לא שמעו מה ואיך לעשות

ואולי נוכל לפרש בדברינו אלה מקראי קודש אשר לפנינו בסוף סדר זה (כד, ז) 'ויקח ספר הברית ויקרא וגו' ויאמרו כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע, וקדמו עשיה לשמיעה, אשר זה הוא מחוסר הבנה, היאך אפשר בבשר ודם דבר זה, שהרי מדרגה זו אינו רק במלאכי מעלה, שעליהם נאמר עושי דברו והדר לשמוע בקול דברו (תהלים קג, כ), וכבר נאמר בזה הרבה בראשונים ואחרונים (שבת פח.). ולדברינו הנ"ל הפירוש, שאמרו שאת 'כל הדברים' היינו כל התרי"ג מצוות בשלימותן בלי מגרעת 'נעשה', ואיך אפשר לכל אחד לעשות כולם, הלא הרבה מצוות אשר אינם נוהגים אצל כל אחד וכנ"ל, אלא על ידי 'ונשמע', שהוא מלשון (ש"א טו, ד) וַיִּשְׁמַע שְׁאוֹל, שהוא לשון אסיפה, שאסף שאל את העם^מ, וכמו שפירשו המקובלים (רבינו בחיי ורקאנטי פר' ואתחנן) כן פסוק (דברים ו, ד) שמע ישראל וגו'^מ, שתאספו ותאחדו אתכם, להתקשר כאחד לייחד את ה' אחד ועל ידי זה תזכו לידע שה' אלקינו ה' אחד, שאי אפשר לבוא

הערות וצייונים

לפרש כאן את הלשון 'נשמע' שהוא לשון אסיפה והתחברות. מו. הטעם שהקדים רבינו להוכיח את משנתו מהנביאים לפני המקור מהתורה, כי שם מבואר יותר שלשון שמע כולל הכרזה ואסיפה, משא"כ מהפסוק שמע ישראל, הרי אין זה פירושו הפשוט אלא ברמז מה שכתבו המקובלים.

מה. רשיז"ל פירש 'וישמע' הוא לשון הכרזה, ששאל הכריז בקול לבוא אל המלחמה, אבל התרגום כתב על 'וישמע' 'וכנש' שהוא לשון אסיפה, וע"ש ברד"ק. ובאמת שניהם אמת, ששאל הכריז להתכנס יחד ולצאת למלחמה. ונמצא שבלשון 'וישמע' יש שני מובנים הכרזה ואסיפה, ומזה למד רבינו

התרי"ג מצוות, **לכן הצריכו לומר 'ונשמע' היינו שעל ידי החיבור והאחדות נוכל לומר שנקיים כל התרי"ג מצוות בשלימות, כחפץ הבורא ב"ה"ח.**

אבל כאן שלא כתיב 'יחדיו', וגם לא 'קול אחד' מ"ז, וא"כ היו צריכים לברר ולומר גם איך יקיימו 'נעשה' - וביותר, איך באמת יעשה כל אחד מהם את כל

 הערות וצינונים

את עצמנו, עיין שם ודו"ק היטב בדברי רבינו, ושם מבאר רבינו גם מה ואיך הוא סדר העבודה כדי לבוא למדרגה זו. מח. ונמצא שאמנם יש כאן ג' לשונות חלוקים: קול אחד, יחדיו, נעשה ונשמע, אבל המשמעות של כולם הוא אחד, שעל ידי אחדות ואהבת רעים נעשה את כל אשר דיבר ה', היינו את כל תרי"ג המצוות, כי גם אם יש איזה מצוה שלא שייך לאחד, אבל על ידי התכללות כל ישראל יתקיימו כולם כמו שנתבאר.

מז. ובאמת יש להבין למה לא נאמר כאן יחדיו או קול אחד עד שהוצרכו לומר 'ונשמע', ועל פי מה שכתב רבינו בפרשת בשלח אות ג וביותר בפרשת פקודי אות א אולי יש לומר כי בתחילה חשבו שהוא דבר קל, ולכן ענו כולם יחדיו או בקול אחד, אבל ככל שהתקרבו יותר למעמד מתן תורה, ופסקה זוהמתן והגיעו למדרגת נבואה, או אז הבינו שאין זה דבר קל, לכן לא צעקו בקול אחד, אלא אמרו 'ונשמע' כלומר אנחנו נשתדל לעבוד קשה על מדרגה זו, על ידי שנאסוף ונאחד

תמצית המאמר

את היחיד העומד לפניו הוא דן, רק נפשות רבים מישראל הוא דן, וזה 'ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם' היינו לפני הרבים.

רבינו ז"ל ע"ע מרחיב ביאור בדברי אביו ז"ל ע"ע ואומר: כי פרשת משפטים נסמך לעשרת הדברות, אשר רוב פרשיותיה מדברים שבין אדם לחברו, למען להרבות שלום בין איש לרעהו, שעל ידי המשפטים הישירים הם באים לאהוב איש לרעהו, וכשמשים אדם אל לבו כמה פרשיות שבתורה אשר נצטוונו בענינים הנוגעים בין אדם לחברו, מזה יתבונן המשכיל הנלבב יקרת ערך דבר הזה, שזה הוא עיקר הכל, ויתבונן היטב לחפש עצה ותחבולה איך לבוא לזה, לאהוב כל אחד מישראל כנפשו, ולבל למצוא בו חסרונות, כי בנפשו הוא. ועל ידי לימוד התורה הקדושה באמת ובאימה ויראה ברתת ובזיעה, נשמר האדם אשר כל איבריו לא יוכלו להזיק ולעשות דבר הפסד לחבירו ח"ו, ונעשה האדם אהוב, וכל דרכיו המה נעימים ומתוקים, וכאשר ילמדו בקדושה ובטהרה סדר נזיקין, לא יעשו בפועל נזיקין, רק ישימו לבם להוסיף אהבה זה לזה, למען יהיה להם למשמרת ולקיום לכל המצוות ולכל התורה הק'. והו שאמר הכתוב 'אשר תשים לפניהם' ותרגומו די תסדר קדמיהו' שאם תסדר להם את כל הדינים ויראו כמה פרשיות

פרשת משפטים פותחת בפסוק: **ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם**, ויש להבין למה נפתח בואי"ו החיבור. ועוד למה צריך הכתוב לומר 'אשר תשים לפניהם', שהרי בודאי שהתורה ניתנה לישראל, וגם למה נאמר 'תשים' ויותר היה ראוי לומר 'תלמדם', ועוד הרי הדינים הם אזהרות לדיין, ואינו נוגע לכל אחד ואחד. ותרגומו של הכתוב: ואילין דיניא די תסדר קדמיהו, ויש להבין מהו הכוונה בזה. ובזה"ק א' ואילין דיניא דגלגולא, ואלה הם הדינים של סוד הגלגולים. וצריך להבין מה ענין זה לכאן.

רבינו הזקן ז"ל ע"ע ביאר את הכתוב על פי דברי האור המאיר בביאור המשנה אל תהי דן יחידי שאין דן יחידי אלא אחד, היינו שכאשר תרצה לדון את חברך לכף חובה ח"ו, תפלט מאזני שכלך לדעת כי לא אותו לבדו אתה דן, כי אינך יודע מה יצא ממנו, ואולי יהיו לו בנים טובים, שאין דן יחידי אלא אחד יחיד ומיוחד, צופה ומביט עד סוף כל הדורות, הוא יכול לדון איש פרטי יחידי, וכן אמר הר"ב מפשיסחא שצריך לשער בנפשך גודל צער ועגמת נפש קרוביו ואוהביו, אשר יהיה להם מצער, כי רק משפטי ה' הם גם אמת וגם צדקו יחידו. וזה"ק: 'ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם', זהו אזהרה לדיין, כשיבא לדין ישער בנפשו כי לא

וישמע שאול, היינו על ידי שנחבר עצמינו יחד עם כל עדת ישראל, כאיש אחד בלב אחד, על ידי זה נחשב על כל אחד ואחד כאילו קיים כל התרי"ג מצוות.

ובזה יתורץ גם הדקדוק מה שלא נאמר לעיל בפרשה רק ויען כל העם קול אחד ויאמרו כל הדברים אשר דבר ה' נעשה, וכן בפרשת יתרו כתיב ויענו כל העם יחדו ויאמרו כל אשר דבר ה' נעשה, וכאן הוסיפו לומר 'נעשה ונשמע'. כי לעיל כתיב 'כל העם יחדיו, ויחדיו' היינו שהיו כולם כאיש אחד בלב אחד, ולכן לא אמרו 'ונשמע', שכן היה אצלם האחדות, וגם לעיל כתיב 'ויענו כל העם קול אחד', היינו שענו כולם כאיש אחד, ולכן לא נצרך לומר 'ונשמע', אבל כאן שלא כתיב 'יחדיו', וגם לא 'קול אחד', לכן הצריכו לומר שעל ידי החיבור והאחדות נוכל לומר שנקיים כל התרי"ג מצוות בשלימות, כחפץ הבורא ב"ה.

שנאמרו בזה יבינו כמה שצריכים לשמור את עצמם ולהרבות באהבת רעים.

ועוד מבואר מבואר בספרים הקדושים שאם ח"ו לא יזכה איש לקיים כל המצוות יצטרך לבא עוד הפעם בגלגול לעולם הזה, אשר לא ישוער גודל ערך עונש הזה רח"ל, מה שאין כן אם אוהב את כל ישראל כנפשו ממש, ובטל לגביה בתכלית הביטול, ונפשו כעפר ממש לכל תהיה, אז נחשב לו כאילו קיים כל התרי"ג מצוות, ולזה מרמז הזוה"ק בפרשה זו את סוד הגלגול, שכל איש יתן אל לבו לחפש עצה איך ליפטר מעונש הזה רח"ל, ואין עצה רק לאהוב את כל ישראל אהבה עזה כנפשו ממש, וממילא נחשב כאילו קיים כל התרי"ג מצוות במילואן, ולא יצטרך לבא בגלגול פעם שנית.

על פי זה מבאר עוד הקדימו עשיה לשמיעה, אשר זה הוא מחוסר הבנה, והפירוש הוא, שאמרו 'כל הדברים' היינו כל התרי"ג מצוות בשלימותן בלי מגרעת 'נעשה', על ידי 'ונשמע', שהוא מלשון

הוראה למעשה בעבודת ה'

א. כאשר תרצה לדון את חברך לכף חובה ח"ו, ולקחת נקם ממנו על גמולו שגמל לך, תפלס מאזני שכלך לדעת כי לא אותו ולבו אתה דן, כי אינך יודע זרעא דעתיד למיפק מניה אולי יהיו טובים, שאין דן יחידי אלא אחד יחיד ומיוחד, צופה ומביט עד סוף כל הדורות, הוא יכול לדון איש פרטי יחידי, ולא אתה, וגם אתה צריך לשער בנפשך גודל צער ועגמת נפש קרוביו ואוהביו, אשר יהיה להם מצער.

ב. עיקר העצה איך להתפלל ולעשות מצוה מהמצוות כדבעי הוא על ידי אהבת רעים האהובים לאהבם כנפשו ממש, וזה הוא העיקר והיסוד. ולכן אנו אומרים קודם כל תורה ומצוה ותפילה לשם יחוד קוב"ה ושכינותיה בשם כל ישראל, היינו שאנו כוללים את עצמינו בכלל ישראל, ובזה נעשה המצוה בשלימות, וכמבואר בספרים הקדושים דעל ידי קבלת אהבת רעים באמת קודם התפילה ניצול ממחשבות זרות ופסולות המפגלים התפילה חלילה.

ג. פרשת משפטים נסמך לעשרת הדברות, אשר רוב פרשיותיה מדברים שבין אדם לחברו, למען להרבות שלום בין איש לרעהו, שעל ידי המשפטים הישירים הם באים לאהוב איש לרעהו, וכשמשים אדם אל לבו כמה פרשיות שבתורה אשר נצטוינו בענינים הנוגעים בין אדם לחברו, מזה יתבונן המשכיל הנלבב יקרת ערך דבר הזה, שזה הוא עיקר הכל, ויתבונן היטב לחפש עצה ותחבולה איך לבוא לזה, לאהוב כל אחד מישראל כנפשו, ולבל למצוא בו חסרונות, כי בנפשו הוא. ד. על ידי לימוד התורה הקדושה באמת ובאימה ויראה ברתת ובזיעה, נשמר האדם אשר כל איבריו לא יוכלו להזיק ולעשות דבר הפסד לחבירו ח"ו, ונעשה האדם אהוב, וכל דרכיו המה נעימים ומתוקים, וכאשר ילמדו בקדושה ובטהרה סדר נזיקין, לא יעשו בפועל נזיקין, רק ישימו לבם להוסיף אהבה זה לזה, למען יהיה להם למשמרת ולקיום לכל המצוות ולכל התורה הקדושה.

ה. מבואר בספרים הקדושים דאם ח"ו לא יזכה איש לקיים כל המצוות יצטרך לבא עוד הפעם בגלגול לעולם הזה, וכל איש יתן אל לבו לחפש עצה איך להיפטר מעונש הזה רח"ל, ולא יצטרך לבא בגלגול פעם שנית. ואין עצה רק לאהוב את כל ישראל אהבה עזה כנפשו ממש, וממילא נחשב כאילו קיים כל התרי"ג מצוות במילואן, ואף במצוות שאינו שייך לו או לזמן ולמקום שהוא נמצא בו, מכל מקום על ידי אהבת רעים ממש בגופו ונפשו, ממילא כל התרי"ג מצוות הנעשים על ידי כלל ישראל, על כל אחד ואחד יקרא בשם מקיים כל המצוות, כי כל ישראל המה בחינת קומת אדם הראשון וממש לגוף אחד יחשב, אם אין ביניהם דבר חוצץ לעשות פירוד ביניהם, ואם אוהב את כל ישראל ובטל לגביה בתכלית הביטול, ונפשו כעפר ממש לכל תהיה, אז נחשב לו כאילו קיים כל התרי"ג מצוות.

בינת המאמר

מעשיהם של צדיקים

א

'אל תהי דן יחידי שאין דן יחידי אלא אחד'
בפרד"ס התורה ובמעשיהם של צדיקים.

אבל המהר"ל כתב בביאור דברי המשנה 'ש אין דן יחידי אלא אחד: שהדיין נקרא 'אלוקים, ונאמר (דברים א, יז) 'כי המשפט לאלוקים הוא', ולפיכך אין לו לדון יחידי, שאם כן הוא מדמה את עצמו אל הקב"ה לגמרי, וזה שנאמר אין דן יחידי אלא אחד, היינו מי שהוא אחד באלקותו רק הוא ראוי לדון יחידי. וכן כתב החתם סופר (פ' יתרו ד"ה עם) שהוא מטעם שמשווה עצמו לקונו. ובאגרות משה (ח"ו י"ד סי' קמב) כתב שכן הוא דעת רש"י בסנהדרין (שם) שהוא מכבוד שמים, וכן משמע מלשון הרמב"ם (סנהדרין פב ה"א) וכתב שם שרש"י והרמב"ם חולקים על תוס' הנ"ל.

קושיא על דברי המשנה מדברי הירושלמי

והנה המפרשים הקשו על דברי המשנה 'ש אין דן יחידי אלא אחד', שהרי אמרו בירושלמי סנהדרין (פ"א ה"ג): אמר רבי יהודה בן פזי אף הקב"ה אינו דן

האם דברי התנא הוא דין או עצה טובה

דברי התנא שאומר 'אל תהי דן יחידי', לפי הפירוש הפשוט בזה קאי 'יחידי' על הדיין, שלא ידון בדן כשהוא יחידי, כי שמו יבוא לידי טעות, ובשלושה לא שכיח כל כך שיטעו, כי הם יעמידו זה את זה על טעותם. אבל רבינו מפרש ד'יחידי' קאי על הנדון, שלא תדון אותו לחובה כאדם יחידי, אלא התבונן כי מה שאתה דן אותו נוגע לכל הסובבים אותו, וכיון שאינך יודע מה עתיד להיות על כן הזהר שלא תדון אותו לחובה ח"ו.

ולפי"ז כתבו התוס' (סנהדרין ד. ד"ה שם) והסמ"ג (עשין צז) שהוא רק עצה טובה, שלא יבוא לידי טעות, אבל מעיקר הדין יכול לדון יחידי, וכן משמע דעת הרע"ב, שכתב שאם הסכימו בעלי הדין לדון אותם יחידי, יכול לדון אותם, ואינו צריך להימנע מכך אפילו לא מצד מדת חסידות, [ועיין בתו"ט שתמה על זה מאד].

אולם לא נהירא לומר כן שמדרשים חלוקים הם, ומקודם גם מן המשנה עצמה קשה, דשטחיות לשון הירושלמי ה"ה מעשה לסתור, דמביא המשנה שאין דן יחידי אלא אחד שהבורא כל עולמים באמת דן יחידי, ומביא תיכף על זה מאמר ר' יהודה בן פזי שאף הקב"ה אינו דן יחידי, וקשה לומר כי הוא חולק אמתניתין. ושוב, כי זה שיש בית דין שלמעלן הרי הוא מלא בכמה מקומות בדברי חכז"ל ובזוה"ק שיש בית דין שלמעלן מיימינים ומשמאילים, וכמ"ש שם בירושלמי גופיה 'כל מקום שנאמר וה' הוא ובית דינו' וכו', ואיך יתכן לפי"ז הכלל שאין דן יחידי אלא אחד.

ולי נראה להשוות דברי חכמים, דהנה בבוא ראש השנה הוא יום הדין ודין על כל המעשים, וביום צום כיפור יחתמו, ועד החתימה הרי איתא דאם שב ורפא לו אפילו אם התשובה חלילה לא היתה כהוגן, והרי איתא דאף אחר החתימה דיוהכ"פ שהיא החתימה על הפסק, יש עוד חתימה בהושענא רבא, חותם בתוך חותם, החתימה על הפתקין הנמסרין אז בגמר מסירת הפתקין, ועד אז אפשר עוד לתקן בתשובה.

והנה תשובה הרי היא רק בידי הבורא כל עולמים לבדו, וכמו שנאמר (הושע יד, ב) 'שובה ישראל עד ה' אלקיך. ושארי המדות הרי אף אין מסכימין על התשובה, כדאיתא במדרש (ילק"ש תהלים רד תש.ב). ועוד, שהרי היא נקודה שבלב שזה יודע רק הבורא כל עולמים, וכמ"ש הרמב"ם ז"ל כמו שכתב הרמב"ם (ה' תשובה פ"ג ה"ב) שיש זכות שהוא כנגד כמה עוונות, ויש עון שהוא כנגד כמה זכויות... ואין שוקלין אותו אלא בדעתו של אל דעות והוא היודע האיך עורכין הזכויות כנגד העוונות. ונמצא

יחידי, דכתיב (מלכים א' כב, יט) וכל צבא השמים עומד עליו מימינו ומשמאלו, אלו מיימינים לזכות ואלו משמאילים לחובה. וא"כ זה סותר למה שאמרו כאן במשנה שהקב"ה דן יחידי?

ובספר יד המלך מבאר שכוונת המשנה לומר שאין יכול לדון יחידי אלא הקב"ה, ואעפי"כ עושה לפנים משורת הדין, ואינו דן יחידי, ומזה יש ללמוד לכל דיין אף אם הוא יחיד מומחה, שלא ידון יחידי. ובאזור אליהו כתב גם כן כענין זה והוסיף שיש לדיין ללמוד קל וחומר מהקב"ה, ומה הוא שיכול לדון יחיד אעפי"כ אינו דן יחידי, קל וחומר לבשר ודם שלא ידון יחידי.

ליודע מחשבות ביום דין

הגה"ק בעל דברי יואל מסאטמר זי"ע כאשר נשא מדברותיו קודש בעיצומו של יום הושענא רבה תשט"ז תירץ בזה (קונטרס חידושי תורות): דהנה בירושלמי ריש פ"ק דסנהדרין מביא זה המשנה 'אל תהי דן יחידי שאין דן יחידי אלא אחד', א"ר יהודה בן פזי אף הקב"ה אין דן יחידי שנאמר (דה"ב י"ח, יז) וכל צבא השמים עומדים עליו מימינו ומשמאלו אלו מטין לכף זכות ואלו מטין לכף חובה, אע"פ שאין דן יחידי, חותם יחידי, שנאמר (דניאל, כא) 'אבל אגיד לך את הרשום בכתב אמת', ע"כ בירושלמי. ובציון ירושלים מביא סתירה שם, דאיתא במד"ר פ' דברים (א י) 'שאיין דן יחידי אלא אחד' שנאמר (איוב כג יג) 'הוא באחד ומי ישיבנו', מאי 'הוא באחד', אמר ריש לקיש הקב"ה דן וחותם לעצמו. וזה סותר למ"ש כאן שאף הקב"ה אין דן יחידי, ומדרשים חלוקים הם, עכ"ד.

האדם. וגם הרמב"ם בהלכות סנהדרין שאוסר לדון יחידי מעיקר הדין ולא רק בתורת עצה טובה, הוא לשיטתו במה שכתב בהלכות תשובה, שרק הקב"ה יודע מה בלבו של אדם, ואסור לדיין לדמות עצמו בזה להקב"ה.

ולדברי רבינו שכתב בשם הרה"ק בעל 'אור המאיר' זי"ע שפירוש המשנה אל תהי דן יחידי - קאי על האדם, שלא תחשוב שאתה דן אותו יחידי אלא אתה דן אותו ואת כל הנלווים אליו, א"כ לא קשה מידי מדברי הירושלמי, ששם מיידי על הדיין, והמשנה מיידי על הנדון. ומעתה נתיישבו המשנה והירושלמי גם על פי פשוטו, וגם על פי מדרשו, ועל פי רמזיו.

שאינ דן יחידי אלא אחד

כדי להשלים את כל הפירושים בפרד"ס התורה נביא עוד מרגינתא טבא בפירוש הדברים על פי סוד. בספר בן יהוידע למס' ברכות (ז:.) כותב על דברי הגמרא: 'ת"ר חסידים הראשונים היו שוהין שעה אחת ומתפללין שעה אחת ושוהין שעה אחת'. כתב מוז"ל בספר הכוונות (שער הכוונות דרושי הלילה, דרוש ד, שער התפלה פ"ז) כי זה סוד מה שאמרו חז"ל על משה רבינו ע"ה שלא היו ידיו פרושות יותר משלוש שעות, והטעם לפי שאין כח באדם להמשיך המוחין יותר משלש שעות, כענין הנזכר בחסידים הראשונים. ולפי"ז נמצא בששת ימי החול ממשיכים המוחין נ"ד שעות, תשע שעות בכל יום. ונראה לי דאפשר בזה מתקנים וממתקים את אותיות 'דן': דשם אדני", שהם דין גמור. ובזה נ"ל בס"ד דברי התנא 'אל תהי דן יחידי', כי באלו 'דן' שעות טוב שתהיה בעשרה ולא תתפלל יחידי.

שהדין בשעת החתימה היא רק בידי הקב"ה, ולפי"ז אין סתירה בין הירושלמי למשנה, שגם המשנה נתכוון שלא לחתום ולפסוק הדין יחידי, עכ"ד. ואף להסוברים שהמלאכים יודעין המחשבות, זהו רק מחשבה עצמה, אבל עד כמה האמיתיות שלה שזהו יותר פנימיות מן המחשבה, שהרי אף האדם עצמו בעל המחשבה אינו מבין על עצמו ועל מחשבתו כמה יש בה מנקודה האמיתית, שזהו בחינה יותר עמוקה, ואת זה יודע רק הבורא כל עולמים לבדו. וגם מ"ש במד"ר הנ"ל שהקב"ה דן וחותרם לעצמו, קאי על זה הדין שאצל החתימה, ור' יהודה בן פזי בירושלמי אינו מיידי משעת החתימה, רק משעת הדין הכללי, לזה אמר שאז אף הקב"ה אינו דן יחידי, ולזה מסיק בירושלמי שאעפ"כ הוא חותרם יחידי, עכ"ד.

אלא שעדיין צ"ב למה אם כן צריך הקב"ה לדון תחילה עם מיימינים ומשמאילים, הרי בין כך ובין כך הוא גומר את הדין לבדו? והביאור בזה, משום דכתב (משלי כט, ד) 'מלך במשפט יעמיד ארץ', כי מלכותא דרקיעא כעין מלכותא דארעא, ותחילת הדין צריך להיות באופן זה, ויש בזה תועלת לאדם, שכאשר הוא יודע שיש עליו מיימימים ומשמאילים יזהר ביותר, כי מדת הדין תובע את שלו רח"ל, וגם שעל ידי זה יתעורר ביותר לתשובה, ורפא לו, אבל כיון שהקב"ה הוא אל דעות - ואין מי שיודע זולתו מה שבלב האדם, לכן שורת הדין נותן שיהיה גמר וחתימת הדין רק בידו של הקב"ה. ולפי זה דברי הגה"ק מסאטמר זי"ע מתיישבים הדברים כמין חומר עם דברי המהר"ל והחת"ס שהטעם שאסור לדון יחידי הוא משום כבוד שמים, שמדמה את עצמו להקב"ה לדעת מה שבלב

באמצע תפילה, וגרם קטרוג גדול למעלה, ונפסק שימות באותו השנה.

ומרן הריב"ש זצ"ל ראה זה, והלך בעליות נשמתו לפני הבי"ד שלמעלה, וטען היאך פוסקין מיתה בעבור דבר קל כזה, ולא הועיל לו שום טענה, והיה לו צער גדול, עד שבליל הושענא רבא פעל בתפילתו ובכוחו, שאם זה הדן ומקטרג יחזור וידון אותו לזכות יתקדע הגזר דין, ומרן ע"י כמה פעולות שנטל המוחין ממנו ולא היה לו מוח ללמוד, גרם שנפל במחשבתו ענינים למה מריחין בדורות אלו עשב זה, ותרין שהם נשמות דקות ואינם יכולים לעלות אלא ביחודים עם הריח, ובזה נפל לו זכות על חבירו שהריח באמצע תפילה, כי מי יודע איזה תיקון עשה.

ומרן ביום הושענא רבא היה בדיחא דעתו מאד והיה משיב לכל שואל כחפצו, ובתוך הבאים נכנס גם אותו התלמיד ושאל למה מריחין בדורות הללו עשב זה, אמר לו אמור אתה, והשיב כנ"ל, ואמר לו מרן אמור יתר הדברים שהיה במחשבתך, ונזכר וסיפר ענין הנ"ל והלימוד זכות שלמד על חברו, ונתבטל הגזר דין, והוכיחו מרן הרבה על זה. וזהו אמרם 'אל תהי דן יחיד' במחשבה פתאומית קודם שתכריע הדבר במשקל לכאן ולכאן, שאין דן יחיד למעלה אלא 'אחד' ע"י דעת המכריע בין חסדים וגבורות ועושה אותם אחד, עכ"ל הק'.

בספרו 'אוצר החיים' שבשולי חומש 'היכל הברכה' (פ' קדושים קעא: ד"ה שמעת) מביא גם כן מעשה זה ומוסיף שם מה ששמע מאביו **הרה"ק רבי אלכסנדר זי"ע** לפרש את מאמר הכתוב (ויקרא יט, יז) 'הוכח תוכיח את עמיתך ולא תשא עליו חטא'. שנתפרש מלשון (רה"ב): 'משיאין משואות'

ומה שכתב על אותיות 'דן' שבשם אדנ"י מבואר בדבריו במס' סנהדרין (צו.) וז"ל: אל תהי דן יחיד. שאין דן יחיד אלא אחד. יובן בס"ד דידוע שאותיות א"י דשם אדנ"י הם רחמים, ואותיות ד"נ דין, ובזה פירשתי בס"ד רמז המשנה אל תהי 'דן' יחיד, רצה לומר לא תפגום ותגרום שתהיה אותיות ד"ן יחיד שיפרדו מהם אותיות א"י.

ומענין לענין באותו ענין, נראה שהדרך שלא להפריד בין האותיות 'דן' לאותיות 'אי' הוא על דרך מה שכתב בזה **הרה"ק המגיד מקאז'ניץ זי"ע** לפרש: אל תהי דן יחיד שאין דן יחיד אלא אחד. ירצה בזה לומר, שלא תהא דן את ה'יחיד' היינו את יחידו של עולם, שלא תהרהר אחר מדותיו כלל, כדכתיב (דברים ו, ה) 'ואהבת את ה' אלהיך וכו' ובכל מאורך', בכל מדה ומדה שהוא מודד לך תקבל עליך באהבה, כי בוודאי הכל הוא מרחמנות הבורא יתברך שמו ומהחנינה והחסד, רק ימתין ויצפה לתשועת ה' עד ישיקף ה' וירא ה' בעיניו, כמו שכתוב (איכה ג, כח) 'ישב בדד וידום כי נטל עליו (עבודת ישראל, אבות)

אל תהי דן יחיד על פי משנת 'מעשיהם של צדיקים'

הרה"ק מהרי"א מקאמרנא זי"ע מביא בספרו (נוצר חסד, אבות) פירוש לדברי המשנה על פי מעשה נורא, וכך הוא כותב שם:

כשאתה רואה דבר בחברך ונראה לך שהוא מפועל מגונה, אל תהי דן אותו לחוב, כי עושה רושם גדול למעלה, כמו שאירע בימי **מרן [הבעש"ט]** בראש השנה שהיה מתפלל תלמיד אחד ונפל ממנו הכלי עם הטבק והרכין והגביה והריח בטבק, וראה חברו והקפיד במחשבתו היאך עושין כזה

זכות, ובענין זה כל איש ישראל הוא שופט לדון את חברו. וכשהוא דן את חברו לזכות ונעשה חברו על ידו זכאי באמת, נתגלה על חברו מדת הרחמים והחסד, לכן גם על הדן בעצמו נפתחים לפניו ונתגלה מדת רחמים וחסדים גלויים, וזוכה לכל טוב, כי במדה שאדם מודד כך מודדים לו.

והוי דן את כל האדם לכף זכות

הרה"ק בעל תפארת שלמה זי"ע כותב על דברי המשנה באבות (פ"א מ"ו ד"ה הוי): 'והוי דן את כל האדם לכף זכות', ויש להבין לכאורה מה יועיל ומה יוסיף הדין לכף זכות, הלא כלפי שמיא הכל גלוי וידוע ואם אינו כן מה יועיל שנדונו לכף זכות. אכן נראה לי, כי הורו לנו בזה גודל כוח איש הישראלי ורב פעלו בדיבורו בעולם הזה, אשר לו הכח והיכולת להתעורר כן בעליונים למעלה כמוהו מכל אשר יצא מפיו הן לחוב הן לזכות, כי **כאשר האדם מלמטה הוא מליץ יושר ומדבר זכות על חברו הנה מעורר על ידו גם כן למעלה מליץ טוב ומזכיר זכות על רעהו להגיד עליו ישרו ויחוננו מרדת שחת למצוא לו כופר. וכאשר חלילה אם ישלח חץ לשונו לדבר על רעהו רעה הנה חלילה יגרום כן כמוהו למעלה. ואף אמנם בלתי הלשינותו ודיבורו הכל גלוי לפניו יתברך שמו, כי עיניו פקוחות על דרכי בני אדם, בכל זה הנה כל גזירות עירין מלמעלה תמהר לצאת יותר אל הפועל על ידי התעוררות בני אדם שלמטה אשר יגזרו אומר הן לחוב ולזכות, כי דיבורו עושה רושם למעלה, ועקימת שפתיו הוה מעשה למעלה. ע"כ.**

[הדלקת מדורת אש], וכן מלשון [בראשית כז, ג] 'שא נא כליך' [מלשון חידוד הסכין], והיינו שלא תעורר אש הגבורות וחידוד החרב על חברך במה שתראה את חטאו" ואמר בלשונו הק': **צינד נישט קיין פייער און שארף נישט קיין מעסער.**

שופטים ושוטרים תתן לך

הרה"ק סניגורין של ישראל בעל הקדושת לוי זי"ע פירש את מאמר הכתוב 'שופטים ושוטרים תתן לך': דהנה הקב"ה שופט את כנסת ישראל בבוא יום המשפט בגודל רחמיו וחסדיו, אך צריכים אתערותא דלתתא לעורר מדת הרחמנות למעלה, **ועל ידי שאנו למטה מתנהגים בחסד ומלמדים זכות על איש מישראל לדון אותו לכף זכות עי"ז נתעורר מלמעלה אותו המדה ומלמדן גם עליו ועל כל זרע ישראל חסדים גדולים ולהריק להם ברכה.** וזהו שאמר "שופטים ושוטרים תתן לך" שהאדם יכין בשבילו את המשפט שלו למעלה, "בכל שערך, ע"י השערים שהאדם מפרש במועשי חבירו "ושפטו את העם משפט צדק" **"ועצה טובה קמ"ל שילמד את עצמו להתנהג לשפוט את חברו במשפט צדק וללמד זכות על כל בני ישראל ואז האדם מעורר שערי חסדים מלמעלה ויצא גם הוא זכאי במשפט כי במדה שאדם מודד מודדין לו"** (מגילה יב.).

וכ"ק מרן **האמונת משה** זי"ע מבאר כוונתו הק' (שופטים אות א): דאורייתא וישאל חד, וכמו שנתן הקב"ה כוח לחכמי ישראל לחדש בתורה וכפי שהם קובעים ופוסקים למטה כך הקב"ה מסכים עמהם למעלה, **כמו כן נתן הקב"ה כוח לכל איש ישראל להכריע את הזכות של חברו ולדונו לך**

ב

זה כלל גדול בתורה 'ואהבת לרעך כמוך'

והניח עצמו לפני הסוסים ולא הניח לרבינו ליסע עד שיביטיח רפואה לר' ישראל יצחק.

אז קרא לו רבינו הק' והביט בפניו ואמר: באמת דבר הגון הוא ונאה להיות כל כך במסירות הנפש עבור ידיד, אולם עוד יותר נאה ויפה כשזה בא מחמת עצמו ולא מחמת יי"ש. (תפארת ישראל דף לז). ונראה בכוננת הדברים עפ"י רום מדרגת קדשו של אדה"ז. דאם כאשר האדם מיושב בדעתו אינו מסוגל להפקיר עצמו בעד טובת חברו, ואינו עושה כן אלא כאשר הוא יוצא מדעתו, א"כ יש כאן דבר חיצוני שמביאו לזה, לכן אף שיש כאן מסירות נפש ממש עבור אהבת חברו, מ"מ יש בזה חסרון בצד מה שאינו אמיתי לגמרי, כי כוחו וכוח אחר מעורב בו. וכענין מה שכתב רבינו (פסח שני אות א) שאהבת ישראל היא אהבת הקב"ה כמוש"כ ואהבת לרעך כמוך אני ה'. ולפי"ז כמו שבאהבת ה' א"א שתתקיים כל זמן שיש בו אהבות זרות, כמוש"כ רבינו (כי תצא): כי כל עוד שמתאוה להבלי העוה"ז או שאוהב אהבות זרות... סימן מובהק הוא שעוד הוא חולה באהבת השי"ת, וזהו כי חולת אהבה אני... כי מי שאוהב אהבת השי"ת לא יוכל לאהוב עוד אהבה זרה. כך גם להבדיל ובזעיר אנפין א"א לבוא לאהבת רעים אמיתי כל זמן שהוא אוהב את עצמו.

אהבת רעים כנפשו ממש

מעשה נורא מאד על ענין מה שכתב רבינו כי אהבת רעים אמיתי היא להיות אוהב את חברו כנפשו ממש, ויהיה מוכן למסור נפשו בעדו...

בענין מה שכתב רבינו כי עיקר כל התורה כולה היא 'אהבת רעים', ועל ידי אהבת רעים ממש בגופו ונפשו, ממילא כל התרי"ג מצוות הנעשים על ידי כלל ישראל, על שם אחיהם יקראו, על כל אחד ואחד יקרא בשם מקיים כל המצוות, כי כל ישראל המה בחינת קומת אדם הראשון, וממש לגוף אחד יחשב, אם אין ביניהם דבר חוצץ לעשות פירוד ביניהם, ומבואר בספרים הקדושים ובזהו"ק פרשה זו דאם ח"ו לא יזכה איש לקיים כל המצוות יצטרך לבא עוד הפעם בגלגול לעולם הזה, אשר לא ישוער גודל ערך עונש הזה רח"ל, מה שאין כן אם אוהב את כל ישראל כנפשו ממש, ובטל לגביה בתכלית הביטול, ונפשו כעפר ממש לכל תהיה, אז נחשב לו כאילו קיים כל התרי"ג מצוות, ולזה מרמז גם כן הזהו"ק פרשה זו סוד הגלגול, שכל איש יתן אל לבו לחפש עצה איך ליפטר מעונש הזה רח"ל, ואין עצה רק לאהוב את כל ישראל אהבה עזה כנפשו ממש, וממילא נחשב כאילו קיים כל התרי"ג מצוות במילואן, ולא יצטרך לבא בגלגול פעם שנית.

אהבת רעים אמיתי

בענין זה היה מעשה רב אצל רבנו האדה"ז זי"ע, פעם אחת היה בטשכנוב והיה שם חסיד בשם ר' ישראל יצחק שהיה חולה מאוד, והזכירו אותו לפני האדה"ז ולא ענה תשובה ברורה, וכשעמד לנסוע משם היה שם חסיד אחד בשם ר' יעקב איטשע ראדע'ס, ושתה יין שרף ונעשה שמח,

עוד מפוזר ומפורד בכל המחנה.... ונאספו ככה בערך אלף ושש מאות נערים קטנים על מגרש ריק מאחורי הבלאקים שבמחנה, וידעו כולם מהגורל שמחכה עליהם.

ואז בא אליהם ראש המחנה הצורר הנאצי "ימ"ש, וציוה לתחוב עמוד של עץ בארץ, ובראש העמוד להשכיב דף של עץ הדוק במסמרים והי נראה כמין ד', ונתן צו שכל הנערים יעברו אחד אחד מתחת הדף הזה, וכל מי אשר יגע ראשו בהדף ישאר בחיים ויושלח חזרה במחנה, וכל אלו שלא יגעו בראשם את הדף יוקחו מבודדים בבלאק מסוגר, כי עד"ז שיער הצורר בעצמו, את גילם וכושר סגולתם לעבודה....

בחור מוכן להישדך תמורת חברו תלמיד חכם

ועוד עובדא בדומה לו אספר כאן מהיום המר הנמהר הזה, אשר ישאר נחרת בלבבי לעד ולעולמי עד. הנה בין אלו הנערים המבודדים שחיכו על גורלם המר הי' נמצא תלמידי היקר בחור נחמד מופלג בתורה וביראת ה' טהורה, בשם משה ראזענבערג הי"ד מק"ק שאלגא - טאריאן (הונגרי), והוא הי' כבר קרוב לבן עשרים, אך הי' קצר קומה, ומחמת שהבחינה והבירור היתה באופן הנ"ל שמי שאין מגיע ראשו להדף של עץ צירפו אותו להנערים הצעירים הנידונים לשריפה, ממילא איתרמי בחור בא בשנים אך קצר קומה נידון בקלחת אחת עם הצעירים, ונער צעיר כבן י"ד ט"ו אך גבה קומה נחלץ ממשפט הצעירים הנ"ל, והב' משה הנ"ל הי' מתמיד ומופלג בתורה, ובעת שלמד בהישיבה בוויצען הי' מלמד עם בחורים צעירים ממנו.

לפנינו מעשה נורא מאד על ענין זה, כפי מה שכתב בעל המעשה הרב הגאון רבי צבי הירש מייזליש זצ"ל [אב"ד ורב בניימארק, וייצען, בערגן בעלזן, ולאחרונה בקה"י שארית ישראל בשיקאגו] בספרו 'שו"ת מקדשי השם' (ח"א בהקדמה חלד' שיער מחמדים), אני מעתיק את דבריו המרטיטים ככתבו וכלשונו, בהשמטת המעשיות שאין נוגעים לעניינו כאן:

ישתוממו הדורות ויתעוררו הלבבות, להשיב לב בנים על האבות, כאשר אספר במקלהות, ענין נורא ונשגב את אשר ראו עיני באושוויץ, ביום ראש השנה ושמחת תורה, את גודל מסירת הנפש וקידוש השם, של אלף וארבע מאות בחורים צעירים, בני י"ד - י"ח שנים, שנבחרו ביום ערב ר"ה (בסילעקציע) להיות עולה על מוקדה ולהישדף על קידוש השם.

ולא באתי כאן להאריך בסיפורים מכגון אלה, כי תכלה היריעה והם לא יכלו, וכבר נשפך הרבה דיו, על כתיבת המאורעות והצרות מימי הנאצי"ם ימ"ש, וכל אחד כותב לפי רוחו וטעמו והשגתו, וכפי אשר יפיק טובת הנאה מפרי עטו, אך אני לא אמנע בשביל כבוד קדושת שמו יתברך, מלהעלות כאן בשער הספר מקדשי השם, סיפור הלזה אשר עיני ראו ולא זר, מתוך ים של סיפורים ומאורעות אשר נחרתו בלבי ובמוחי, מאשר עברו על ראשי משך הזמן שהייתי תחת שיעבוד הנאצי"ם ימ"ש, ואבטיח לקצר במקום שאפשר להאריך, וזה החלי בעזר צורי יתברך.

הנה בערב ראש השנה, נקבצו ונלקחו, ע"י השומרים הנאצי"ם ושליחיהם במחנה, הבחורים הצעירים בערך מבני י"ח שנה ולמטה שנמצאו

וע"ז ענה ואמר לי בקול בכי: רבי, הלא בוודאי יש נפק"מ גדול ביני לבין משה'לע, כי משה'לע הוא בחור תלמיד חכם ומתמיד בלימודו, והעולם עוד יפיקו ממנו תועלת, לא כן אני בעניי, בער אנכי ולא אדע, ואיני שוה כלום, ובעיני ראיתי כבר אבדן מולדתי, אבותי ואחי ואחיותי שהובילו לצד שמאל, להישרף בבית המוקד, ואני נשארתי לבדי גלמוד שכול, ובמה אני יותר טוב מהם, ומה שווים כבר כל חיי על פני תבל, ואם אזכה לעשות עוד דבר נשגב כזה שעל ידי מסירת חיי, שממילא אינו שוה פרוטה אוכל להציל את משה'לע היקר, שחיי שווים הרבה, והעולם יצטרכו לו, למה לא אשמח ואזדרז לעשות דבר כזאת? ! ככה טען אלי העלם הצעיר הזה.

ואני נדהמתי והרגשתי שעוד מעט ולבי יתפלץ, לשמוע טענות ובכיות העלם היקר הזה, אך לא נתתי לו הסכמתי בשום אופן, וגערתי בו שנית, ואחרי רוב ההפצרות ותחנונים הלך לו בפחי נפש ממני.

אחי, התבונן נא רגע קט על מעשה הלזו, ומה אמרו בשמים לטענות הבחור הצעיר הזה, אשר יצאו מקירות לבבו באמת ובפשטות ובגודל חמימות, הלא בוודאי התעלה ברגע הלזו למעלת קדושי קדמאי, ומחלקם יאה חלקי, והלוואי שיהי' חלקנו עמו. עכ"ל המחבר.

אהבת רעים היא מהעבודות הקשות שבמקדש

עבודה זו של אהבת רעים היא מהעבודות הקשות שבמקדש וכמו שאמר בקדשו הרה"ק ר' שרגא פייבל מגריצא זי"ע לבנו האדה"ז זי"ע שרוח הקודש אינו דבר גדול, הוא הרגשה דקה

והנה ניגש אלי בחור צעיר כבן ט"ו מעירי וויצען, ושמו עקיבא מאנן בן ידי"נ הרב החסיד המפורסם ראש המלמדים מוה"ר ברוך מאנן הי"ד ז"ל, ואומר לי בזה"ל, רבי, מה יהי' עם משה'לע, ואני משיבו מה יכול להיות, וכי יש אופן שיכולים להצילו, והוא אומר עוד הפעם, רבי, היתכן משה'לע ישרף ואנו מחשים? ! ואני משיבו עוה"פ וכי יש לך איזה עצה להצילו? כן הוא משיב לי! יש כבר בידי די כסף כדי היכולת לפדותו. ואני מעיר לו - הלא בטח אתה יודע שזה הפד' הוא על חשבון חייו של נער אחר, כי המספר מוכרח להיות שלם, ומי יכול לקבל עליו אחריות כזאת, להתיר להצילו באופן כזה? והוא משיב יש לי עצה גם על זה, שאלתיו איזה עצה הגד נא לי? ענה ואמר, בהתלהבות גדולה בזה"ל: העצה, שאני אכנס תחתיו, ואני מקבל עלי בשמחה רבה להיות קרבן תמורתו, ובשמעי זאת גערתי בו, ואמרתי לו שזה בוודאי לא אתיר לך, בשום אופן, שאתה תכניס עצמך למקום סכנה, כי כבד איפסק הלכתא, "חייך קודמין" ובזה חלף הלך לו. ואחרי איזה רגעים, הנה הוא בא עוד הפעם, ואומר לי, רבי, אינני יכול למצוא מרגוע לנפשי, שמשה'לע ישרף ואני הנבזה שאינני מגיע לכפות רגליו אתהלך בין החיים! אני החלטתי לעשות זאת וליכנס תמורתו, אף בלי שיאמר לי הרבי היתר מפורש, רק זאת לבד יבטיח לי הרבי שלא אהי' נחשב ח"ו בכלל מאבד עצמו לדעת שאין לו חלק לעוה"ב, ואני גערתי בו עוד הפעם ואמרתי לו שאינני יכול להבטיח לך גם זאת, כי אם אין מוטל עליך לעשות זאת, ספק גדול הוא אם בכלל רשאי אתה לעשותו, ומה נפמ"נ בשמים אם הוא נהרג או אתה תהרג!!!

והיה מרגלא בפומייהו לחזור תמיד על דברי האלשיך הקדוש (בספרו 'מראות הצובאות' בתוך פירושו לספר מיכה ב, יא) וז"ל ק: וכך הוא טוב האחדות שאפילו ההתחלה בלתי ראויה יושפע לנבואה אמיתית ורב האיות לישועת ישראל עכ"ל (ראה אורות רבותנינו דף ז). והוא על דרך מה שכתב השלה"ק (עמק ברכה ס"ג) וז"ל: ולכוונה זו יעשו גם כן מקצת חכמי זמנינו, כי לפעמים אירע ששותים ושכרו דודים הרבה יותר מדאי, כוונה אחת להם, כדי שתחול השמחה בנפשם, ומתוך שמחת הנפש תחול רוח הקודש, כאמרם ז"ל (פסחים קיז, א): 'אין השכינה שורה לא מתוך עצלות וכו' אלא מתוך שמחה'. נמצא כוונת הגדולים אפילו ששותים דרך שכרות היא רצויה, כי אין כוונתם בזה אל מלוי הבטן למשוך בין את בשרם, רק אל הדבר הטוב הנמשך מזה עכ"ל.

וכענין זה כתב גם האגרא דכלה (פרשת תולדות ד"ה הנה): "דזה ענין הצדיקים הגדולים שכל עבודתם להבורא יתברך בשמחה ובטוב לבב, ובפרט כשורצים שתשרה עליהם רוח הקודש, אזי מטיבים את לבם בשמחה ובטוב לבב, כי העצבות דבר מגונה בעיניהם ומונע העבודה ורוח הקודש, וזה עניני סעודת מצוה וסעודות שתלמידי חכמים מסובין בה, שעל ידי התענוג הגשמי מטיבין את לבם לרוח הקודש".

ומכל זה יש לנו ללמוד כי אף שמדרגת אהבת רעים אמיתית אינם דברים הנקנים באמירה, וצריך לעמול הרבה להגיע למדרגה זו, מכל מקום עבודה זו תחילה עבודה וסופה מתנה, והיא היא המביאה לשמחה תמידית בה' שזכינו להיות מחלקו ונחלתו (עיין ישמח ישראל לר"ח אדר אות א).

וזכה, ואיש זך יכול להרגיש, אבל אהבת ישראל אין לה שיעור (עשר זכויות הובא באו"ר דף ג). וכמו שאמר רבינו להרה"ח ר' אברהם מאיר מווראשא ז"ל (הבעל תוקע בבית מדרשו של רבינו) כשביקש ממנו ללמדו סוד התקיעות ואמר לו שסוד התקיעות הם לאהוב כל יהודי ויהודי יהיה מי שיהיה, והפליג לו מאד אפילו על יהודי בדייטא התחתונה ביותר, עד שאמר לו ר' אברהם מאיר: אזא איד זאל דער רבי ליב האבן! יהודי כזה יכול הרבי לאהוב.

אמר לו רבינו, הרי רצית לדעת סוד התקיעות [והוא אהבת רעים], כלום חושב אתה שהם דברים הנקנים באמירה, צריך לעבוד ולעמול הרבה כדי להגיע למדרגה זו של אהבת ישדאל (עי' בזה באריכות באורות רבותנינו דף ה). ואכן רבינו כותב כאן במאמרו פרשת שקלים (בביאור ענין מחצית השקל): וישתדל בכל עוז לעבוד בזה לאהוב את חברו ממש כגופו. ועפ"י הנ"ל יובן כי צריך לזה הרבה עוז ותעצומות נפש לבא למדרגה זו, שהיא מדרגה יותר גדולה מרוה"ק כנ"ל.

וראה עוד מה שכתב רבינו בזה במאמריו לפרשת בשלח אות ג ופרשת פקודי אות א.

אחרי הפעולות נמשכות הלבבות

ברם! גם בזה יש לדעת את הכלל הגדול שאמרו חז"ל: לא עליק המלאכה לגמור ואי אתה בן חורין להיפטר ממנו. ורבוה"ק זי"ע שהלכו לאור תורת פשיסחא - ווארקא וזרו תמיד את קהל עדתם להתאסף תמיד ולהתחבר בחבורות ולעסוק בתורתם ומשנתם באגודה אחת ואפילו בשמחה חיצונית באכילה ושתיה בשירה ובזמרה ובמחול, ואחרי הפעולות נמשכות הלבבות (חינוך מצוה טז).

אמרות ופנינים יקרים

מספה"ק ישמח ישראל

אהבת רעים.

ומיוחד. וזהו והחכמה מאין תמצא, בכח הכנעה ימצא חכמה, והתורה שלומד בהכנעה היא מחכימת פתי.

סוכות כו

על ידי התחברות חברים יראה וידע יקרת ערך ענין ביטול והכנעה והשתתפות בהכלל ישראל
עיקר כוונת חז"ל בענין דיבוק חברים הוא שיוכל לדבר לפניו את שברון לבו מה שפגם בהרהור הלב, ולא שידימו בנפשם שכל העולם כולו כאין נגדם... כי

על ידי התחברות חברים יראה וידע יקרת ערך ענין ביטול והכנעה והשתתפות בהכלל ישראל, שעל ידי ביטול יוכל לזכות לטהרת הנפש, ולבטל כל מחשבות הבלי עיני עולם הזה בתכלית הביטול, אבל הנפרד מהכלל ישראל הוא מבקש תאוות עולם הזה, כמאמר הכתוב לתאוה יבקש נפרד.

ויקרא ג

על ידי אהבת רעים זוכה לקשר נפשו בדביקות ה'.

עצה נאמנת לזכות לדביקות ה' הוא אהבת ריעים, והענין הוא,

שכאשר נתאמת כן בלבנו ואין ברוחו רמיה ח"ו, ונעשה שפל בעיניו, כי יודע היטב נגעי לבבו שפגם באור יקר בחלק אלקי ממעל, ממילא משים נפשו כעפר לכל וכאסקופה הנדרסת, ומכבד לכל ידאי ה', בחשבו כי גם בהם נמצא אור יקר ומופלא, ובלי ספק הם לא פגמו כל כך, ומחשב בדעתו אילו היה חבריו יודע רוב חטאי ונגעי

כל התורה הקדושה תלוי העיקר שיהיה בך אהבה לכל ישראל

לכל דבר נחוץ מאוד מקודם ההכנה, וכמו שאמר הכתוב נירו לכם ניר ואל תזרעו אל קוצים, היינו דוגמת החרישה, שמסיר מקודם האבנים והפסולת, לבל יתערבו בהזריעה, ובלתי ההכנה, שאין מרכך את לבו לא האבן, לא יוכל לזרוע בלבו נטעי האמונה ויראה ותורה הקדושה, וההכנה לזה הוא השלום ואהבת

ריעים. וסיום עשרת הדברות הוא 'וכל אשר לרעך', היינו כל התורה הקדושה תלוי העיקר שיהיה בך אהבה לכל ישראל, וכל אחד יהיה ריעך וחברך, וכמו שאמרו דעלך שני לחברך לא תעביד זה כל התורה כולה וכו'. ולזה זוכים על ידי הכנעה, שעל ידי שהוא נכנע יוכל להתחבר עם חבריו, מה שאין כן המתגאה אין חברתו נעימה. ולכן היתה התחלת ההכנה הכנעה.

שבועות כ

האדם איננו שלם בלתי אם

יתחבר את עצמו עם חבריו

הנכנע והשפל יודע כי איננו שלם בלתי אם יתחבר את עצמו עם חבריו, ושניהם יחדיו המה כלי שלם. וזהו שייסד הפיטן מימין ומשמאל יניקת הנביאים נצח והוד מהם נמצאים וכו' וכל בנין למודי ה', שנצח והוד נקראים למודי ה', ר"ל על ידי הכנעה ושפלות זוכה לתכלית הלימוד, והיינו לידע שהבורא ב"ה הוא יחיד

כשמקבלים עול מלכות שמים באמת, אז הם באפשרות להגיע למדת השלום

כל המריבות ופירוד לבבות והקטטות נצמחים מפני שאין מבינים כי הכל הוא מאת השי"ת, והוא עילת כל העילות וסיבת כל הסיבות, מה שאין כן כשמקבלים עול מלכות שמים באמת, אז הם באפשרות להגיע למדת השלום, וזוכין לקבלת התורה הקדושה, וכמאמרם ז"ל ואהבת לרעך כמוך זה כלל גדול בתורה, וכמאמרם ז"ל כל מה דעלך שני לחברך לא תעביד.

שבועות כ

אהבת רעים אמיתי הוא שיתפלל בעד חברו

...ואיך נבואה שערי השמחה הזאת, להכיר בחלק ונחלת ה' תמיד, הוא על ידי אהבת רעים ואחדות עם בני ישראל... וכששמעה אסתר זה, הודיעה למרדכי דבר זה, ושיתקן הדבר אמרה לו לך כנוס את כל היהודים, היינו שתכנס אותם בכנופיא ובאגודה אחת, ליהד לבבם לאחד, 'צומו עלי' היינו שכל הצומות וזעקתם יהיה בעדי, לא בעדם, על דרך אומרם ז"ל המתפלל בעד חברו כו', וזה הוא ענין אהבת רעים האמיתים.

ר"ח אדר - א

על ידי אהבת רעים וביטול להכלל ישראל זוכה לידע שיש בורא עולם והוא יחיד ומיוחד

עיקר יסוד היסודות ועמוד העבודה הוא לידע שיש בורא עולם והוא יחיד ומיוחד ממלא כל עלמין וסובב כל עלמין ולית אתר פנוי מניה, וזה הוא על ידי אהבת רעים וביטול להכלל ישראל שהם עם אחד, כמו שאנו אומרים אתה אחד ושמןך אחד ומי כעמןך ישראל גוי אחד, ועל ידי אחדות ישראל זוכה לידע שאתה אחד ושמןך אחד, כמו שמבואר במדרש ג' מעידין זה על זה, ישראל ושבת והקב"ה, וכמו שמבואר בזוה"ק אורייתא וקוב"ה וישראל חד.

סכות כב

תפילת הצבור אינה נמאסת

אמרו חז"ל תפילת הצבור אינה נמאסת, שנאמר הן אל כביר ולא ימאס, תפילת ציבור

ר"ל צוזאמען גיהאפטענע תפילות, ר"ל שמחברים כולם לבבם יחד, אינה נמאסת. וזה שביקש דוד המלך ע"ה ערוב עבדך לטוב, מלשון תערובות, כמו שכתב הספורנו שם ערבני עם הצדיקים, ועל ידי זה אל יעשקוני זדים.

סכות כב

לבבי, וודאי לא היה מדבר עמי, ועוד היה מתרחק הרבה מאוהלי ובורח מגבולי, וכמאמר החכם והובא בחובת הלבבות ובספרים הקדושים חטאי לו ירחון שכני אזי ברחו רחוק מגבולי, וממילא אוהב את חבריו באהבה רבה ועזה, ומקבל ממנו דברי תוכחתו, וזוכה על ידי זה לקשר נפשו בדביקות ה'.

בשלח ג

על ידי אגודת רעים האהובים יזכה להיות רק חשקו ורצונו למה שמצווה לכסוף לעבודת ה'

בפסח כתיב 'וכל בן נכר לא יאכל בו', היינו המתנכר מאביו שבשמים ותאב לעניני עולם הזה, ועצה אמונה לזה 'בבית אחד יאכל', כפירוש התרגום שם בחבורא חדא יתאכל, כי עיקר הכנה וטהרה הנוחצה להקרן פסח

הוא אסיפת המנויים ואגודת רעים האהובים, כי על ידי ביטול והכנעה בבחינת כתיש כתישין יראה שפל ערכו, עד כמה שהוא משוקע בתאוות עולם הזה, ואז יבטל כל מחשבותיו בביטול גמור, ויקדש לבו ורצונו לטוב, להיות רק חשקו ורצונו למה שמצווה לכסוף, לעבודת ה', אבל לא ח"ו לתאוות עולם הזה.

ויקרא ג

סגולה להשהות טעם וזכרון המצוה הוא על ידי אהבת ריעים

עיקר הסגולה להשהות טעם

וזכרון המצוה הוא על ידי אהבת ריעים ודיבוק חברים... ואוהביו וריעיו ימצאו חן בעיניו, לבל לבקש לעצמו בכל יום ובכל עת ושעה חברים חדשים, ואז ישאר בלבו ומוחו טעם וזכרון המצוה.

פסח כו

חבר שהוא דבוק לחברו יכול לנאול נפשו מצרות

'ובא גואלו' ר"ל חברו שהוא דבוק עמו כאח, ומרגיש כל כך צערו, וזהו 'הקרוב אליו'. 'וגאל את ממכר אחיו' כי גם הוא יכול לנאול נפשו מצרותיו. או יאמר 'ובא גואלו הקרוב אליו', היינו כי כל ישראל המה כנוף אחד, וכמבואר ברש"י ז"ל על דברי הכתוב שבעים נפש, והמה גואלים וקרובים זה לזה, ויתחבר אליו, וידבר אליו דברי תוכחות, ועד כמה פגם בחטאו, ומתוך דביקותו ותוכחתו, יתגבר בו והחזיר וינער חלק הקדוש, ויצא לנאולת עולם.

בהרד

לעילוי נשמת

זקני הרה"ח ר' מאיר דב"ר שמעון יצחק ז"ל רבניצר

נלב"ע י"א אדר

א"מ הרה"ח ר' בנימין ב"ר מאיר דב ז"ל רבניצר

נלב"ע ז' תשרי תשפ"א

א"מ האה"ח מרת בריינדל ב"ר אברהם ז"ל רבניצר

נלב"ע ב"ג כסלו תשנ"ה

מו"ח הרה"ח ר' נתן נטע ב"ר שמעיה ז"ל שושיצקי

נלב"ע ט"ו מרחשון תשס"א

ת.נ.צ.ב.ה.

